

ΜΟΡΦΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ

Α. Η πειθώ στη διαφήμιση

Διαφήμιση είναι η δημιουργία πρωτότυπου μηνύματος, το οποίο αναφέρεται σε κάποιο υλικό ή πνευματικό παράγωγο/προϊόν, και η προβολή του (μηνύματος) με τελικό σκοπό την παρακίνηση του αποδέκτη να “αγοράσει” το διαφημιζόμενο προϊόν.

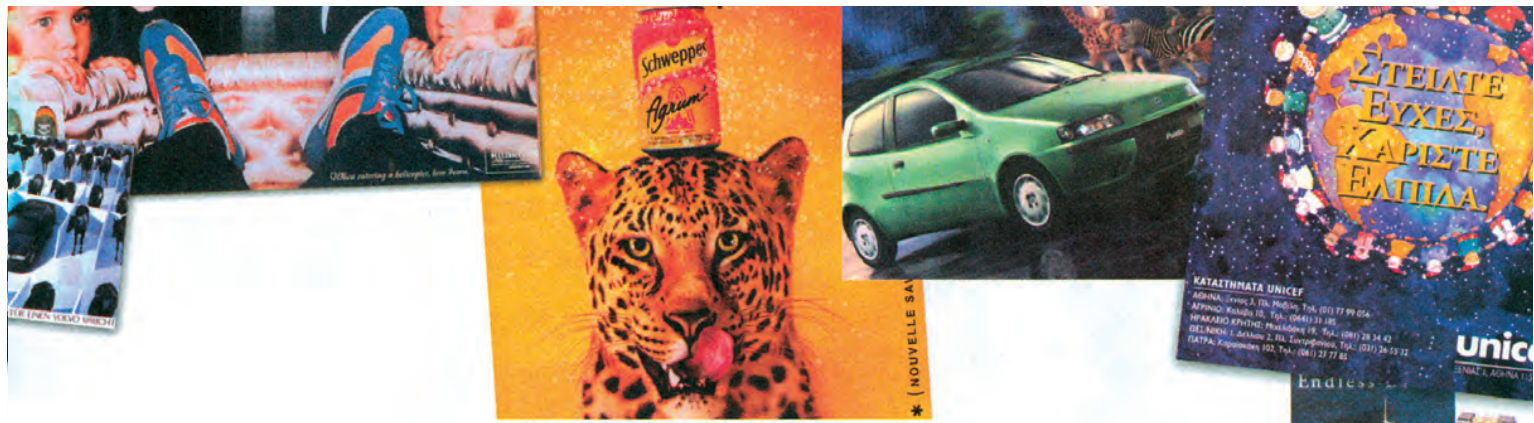

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, η διαφήμιση συνιστά μια πράξη επικοινωνίας. Να προσδιορίσεις τα βασικά στοιχεία της επικοινωνίας αυτής (πομπό, δέκτη, μήνυμα, επικοινωνιακό μέσο/κανάλι, επικοινωνιακό κώδικα/γλώσσα, σκοπό). Ποιες προϋποθέσεις νομίζεις ότι απαιτούνται, για να είναι η επικοινωνία αυτή αποτελεσματική, για να πετύχει δηλαδή ο πομπός το σκοπό του;

Παρατήρησε προσεκτικά το κείμενο μιας έντυπης διαφήμισης. Μίλησε για το περιεχόμενο και για τη μορφή του. Δίνει επαρκείς πληροφορίες σχετικά με το προϊόν, ώστε να πείσει τον καταναλωτή; Μπορείς να το εντάξεις σε κάποια από τις παρακάτω κατηγορίες με κριτήριο τη μορφή του μηνύματος;

- Μήνυμα που αναπτύσσεται με άμεσο τρόπο (χωρίς προλόγους και περιττές εξηγήσεις),
- Αφηγηματικό μήνυμα (χρησιμοποιείται η αφήγηση μιας ιστορίας για την επίδειξη του προϊόντος),
- Μήνυμα μονόλογου - διαλόγου (μονόλογος - διάλογος με τη μορφή μαρτυρίας κάποιου ειδικού ή ενός καταναλωτή),
- Μήνυμα που επεξηγεί την εικόνα,
- Μήνυμα που στηρίζεται σε τεχνάσματα/ευρήματα (ιδιαίτερη χρήση της γλώσσας με λογοπαίγνια, μεταφορές, παρομοιώσεις, σπάνιες και εξεζητημένες λέξεις/φράσεις, χρήση του χιούμορ, της υπερβολής, της έκπληξης κτλ.),
- Μήνυμα που προσφέρει επιχειρήματα.

Ποιες είναι οι παρατηρήσεις σου σχετικά με τη γλώσσα, όπως παρουσιάζεται στα διάφορα μέρη του διαφημιστικού κειμένου (επικεφαλίδα, κυρίως κείμενο, σύνθημα, σλόγκαν); Μίλησε για το λεξιλόγιο, για τα μέρη του λόγου και τους γραμματικούς τύπους (ρηματικό χρόνο, πρόσωπο, αριθμό, έγκλιση) που επικρατούν για τη σύνταξη, το ρυθμό και την ηχητική της φράσης, για τα σχήματα λόγου που χρησιμοποιούνται. Προσπάθησε να εξηγήσεις τη χρήση αυτών των στοιχείων έχοντας υπόψη ότι πρόκειται για μια “γλώσσα πειθούς”.

Μη με βλέπετε μικρό...
Ζω σαν 17άρης!

Γι' αυτό δε θιάζομαι καθόλου να μεγαλώσω.
Αφού ό,τι κάνει ένας 17άρης κάνει κι εγώ!

Δηλαδή:

Χιενίζω τα μαλλιά μου όπως μ' αρέσει.

Ακούω IRON MAIDEN κάθε βράδυ
γιατί ο Αντώνης που μένει από κάτω μας τους βάζει τέρμα.

Και βέβαια... έχω κοπέλια!

Μια φοδερά κοκκινωμάλλα που μένει μαζί μας, όταν θγαίνουν
ο μπαμπάς με τη μαμά.

Το μόνο που μου λείπει απ' αυτά που κάνει ένας 17άρης
είναι να... που πάνε με τις κοπέλες τους στο πάρκο, εκεί στο περίτερο
και τρώνε όσα παγωτά θέλουν!

Τελικά σκέφτομαι ότι και μόνο γι' αυτό ίσως αξίζει να μεγαλώσω!

Παγωτογνωσία

ΠΟΛΥΤΙΜΟ
ΟΠΩΣ ΚΑΘΕ ΤΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟ

Το νερό, η πηγή, το όνομα, η ιστορία.
Νερό
Το εμπιστεύονται γενιές και γενιές.
Διάφανο, καθαρό, μεταλλικό.
Πλούσιο σε φυσικά συστατικά.
Πολύτιμο όπως κάθε τι μοναδικό.

Νερό
Αξία Ζωής.

Διαβάστε με προσοχή την ετικέτα του νερού.

Αξιολόγησε τώρα το κείμενο της διαφήμισης, το οποίο, όπως υποστηρίζουν οι ειδικοί, πρέπει να είναι σύμφωνο με τις εξής **προδιαγραφές**:

- να ελκύει την προσοχή του δέκτη,
- να προκαλεί το ενδιαφέρον του,
- να του δημιουργεί την επιθυμία να αγοράσει,
- να τον οδηγεί στην αγορά του προϊόντος.

Η διαφημιστική πειθώ συχνά χρησιμοποιεί τα παρακάτω **μέσα/τεχνικές**:

- συνειρμό ιδεών,
- αναλυτική περιγραφή και επίδειξη των ιδιοτήτων του προϊόντος,
- επίκληση στην αυθεντία (σ' έναν ειδικό, σ' έναν επιστήμονα, σε ένα δημοφιλές πρόσωπο κτλ.),
- επίκληση στο συναίσθημα (φόβο, ενοχή, ευθύνη, ευχαρίστηση κτλ.),
- επίκληση στη λογική (επιχειρήματα υπέρ του προϊόντος, σοφιστικά τεχνάσματα),
- λανθάνοντα αξιολογικό χαρακτηρισμό (λανθάνουσα αξιολόγηση που λειτουργεί δεσμευτικά για το δέκτη, π.χ. “Οι έξυπνοι οδηγούν Ρενώ”).

Να αναφέρετε ένα παράδειγμα διαφήμισης για την κάθε περίπτωση. Ποια νομίζετε ότι είναι η περισσότερο και ποια η λιγότερο διαδεδομένη από τις παραπάνω τεχνικές στο χώρο της διαφήμισης; Έχετε μήπως εντοπίσει εσείς κάποια άλλη τεχνική;

Εργαστείτε ατομικά ή ομαδικά, για να ετοιμάσετε μια διαφήμιση που απευθύνεται σε νέους της ηλικίας σας. Σχεδιάστε πρώτα το διαφημιστικό σας πρόγραμμα (συγκέντρωση στοιχείων για το προϊόν, για την αγορά, για τον καταναλωτή, επιλογή διαφημιστικού μέσου κτλ.) και προχωρήστε μετά στην εφαρμογή/εκτέλεση του προγράμματος.

Διαβάστε προσεκτικά το παρακάτω απόσπασμα για τη γλώσσα της διαφήμισης και απαντήστε στην ερώτηση που ακολουθεί.

Ο λεκτικός πληθωρισμός είναι πολύ εύκολο να εντοπιστεί στη διαφήμιση, είδος λόγου που έχει την ιδιότητα να μην κρύβει το στόχο του. Όταν π.χ. λέει “υπεραριστούργημα”, το λεκτικό τέρας, που μετατρέπει το συγκεκριμένο “επίθετο” από σημασία σε κραυγή, σε θαυμαστικό επιφώνημα, με την υπερβολή του την ίδια ομολογεί το στόχο του.

(Α. Φραγκουδάκη, “Γλώσσα και ιδεολογία”, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1987, σ. 156)

Ελέγξτε αν υπάρχει λεκτικός πληθωρισμός (πλεονασμός και επιτήδευση στη χρήση των λεκτικών στοιχείων με αποτέλεσμα την ακυρολεξία και την ασάφεια) στη διαφημιστική γλώσσα. Ελέγξτε π.χ. αν υπάρχει πλεονασμός επιθέτων/επιρρημάτων, ειδικά παραθετικών, αν χρησιμοποιούνται “λεκτικά τέρατα” από διάθεση υπερβολής, αν παρατίθενται λέξεις/φράσεις ασαφείς, απλώς για εντυπωσιασμό, π.χ. “Το BRISTON έχει καλή γεύση· τη γεύση που πρέπει να έχει το τσιγάρο” ή “Δοκίμασε μια μπουκιά και θα ονειρευτείς ότι τρως στο CHAMPS ELYSEES”.

tv

ΤΟ ΝΕΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΚΑΝΑΛΙ
... με αρκετή δόση τρέλας

28 & 40 UHF

από Πέμπτη
6 Ιουνίου

θα τα δείτε
όλα

The advertisement features a central image of a man with spiky, brown hair, smiling, set against a blue, bubbly background that resembles an underwater scene. Several colorful fish (red, blue, and orange) and musical notes are scattered around him. At the top, there is a white oval shape with the 'tv' logo. The text is in a playful, colorful font.

ΕΙΝΑΙ ΤΡΕΛΟΙ ΑΥΤΟΙ ΟΙ ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΕΣ! ΓΙ' ΑΥΤΟ ΤΟΥΣ ΑΓΑΠΑΜΕ.

Μέσα στη σκηνή μπορεί να κοιμηθείς ή να "βράσεις". Να ακούς τη βροχή ή να μουσκέψεις. Ποια απ' τις δύο καταστάσεις προτιμάς; Σίγουρα την πρώτη. Ο ειδικός εξοπλισμός σε καταβαίνει. Γι' αυτό οι σκηνές και όλα τα υπόλοιπα προϊόντα είναι τα καλύτερα. Αυτά που όταν είσαι στη φύση, σε βοηθάνε να κάνεις μόνο αυτό που θέλεις. Να ξαναγεμίσεις τις μπαταρίες σου.

ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΔΡΑΣΗΣ

δοκιμασμένο
για το αδύνατο

Η ΠΕΙΘΩ

Διάλεξε μια έντυπη διαφήμιση που έχει εικόνα. Απόσπασε την εικόνα από το κείμενο και ρώτησε τους συμμαθητές σου τι τους θυμίζει/υποβάλλει η εικόνα αυτή. Εξέτασε τη σχέση των απαντήσεων με το διαφημιζόμενο προϊόν. Ποια είναι τα συμπεράσματά σου για τη λειτουργία της διαφημιστικής εικόνας;

Το διαφημιστικό μήνυμα είναι πολυσήμαντο και τις περισσότερες φορές δε διακρίνεται καθαρά, αλλά υπολανθάνει, περνάει μέσα από συμβολισμούς. Εξέτασε συστηματικά την εικόνα της διαφήμισης. Κάνε μια περιγραφή των στοιχείων της και προσπάθησε να αναλύσεις τη σημασία/συμβολισμό του κάθε στοιχείου, και να εξηγήσεις πώς σχετίζονται τα σύμβολα αυτά με το διαφημιζόμενο προϊόν. Συζήτησε με τους συμμαθητές σου για την πειστική δύναμη της διαφημιστικής εικόνας. Μελέτησε σχετικά το παρακάτω απόσπασμα.

Η διαφήμιση, με τον τρόπο που δημιουργείται και δομείται (ως ενιαίο σύνολο μορφής και περιεχομένου), διαμορφώνει δεσμούς και σχέσεις ανάμεσα σε προϊόντα και σε καταναλωτές και κατασκευάζει “σύμβολα ανταλλαγής”, π.χ. τα διαμάντια. Το προϊόν αυτό συσχετίζεται με την “παντοτινή αγάπη”. Όποιος προσφέρει διαμάντια κάνει έμμεσα φανερές τις συναισθηματικές του διαθέσεις, γιατί ήδη έχει διαμορφωθεί ο “συμβολισμός”. Το ορυκτό διαμάντι δεν έχει καμιά αξία, αλλά από τη στιγμή που αρχίζει η διαδικασία εξόρυξης και ενσωματώνεται σε αυτό ανθρώπινη εργασία, αποκτά αξία ως εμπόρευμα, ενώ με τη διαφήμιση επιχειρείται να τονιστεί το αναγνωριστικό σημάδι, ο “συμβολισμός”. Η σχέση ανάμεσα στα άτομα και στα αντικείμενα που επιχειρείται να αναπτυχθεί μέσα από τη διαφήμιση μπορεί να προσφέρει τη δυνατότητα αμοιβαίας αντικατάστασης. Έτσι διαβάζουμε ή βλέπουμε στα “μηνύματα” τα εξής: “ένα χρυσό κόσμημα τα λέει όλα” ή “εκφραστείτε με λουλούδια”. Η και αντίστροφα τα άτομα αναγνωρίζονται από τα αντικείμενα: π.χ. “οι άνθρωποι (κόσμος) της Pepsi” (“the Pepsi People”).

(Γ.Χ. Ζώτος, “Διαφήμιση”, εκδ. University Studio Press σ. 70)

Ορισμένες φορές η διαφήμιση γίνεται παραπλανητική, καθώς χρησιμοποιεί αθέμιτα μέσα για να επηρεάσει τον καταναλωτή.

Στην προστασία του καταναλωτή από την παραπλανητική και αθέμιτη διαφήμιση αναφέρονται:

- A) Ο ελληνικός κώδικας διαφήμισης (1986) με βάση τον οποίο αυτοδεσμεύονται διαφημιστές και διαφημιζόμενοι
- B) Το Ινστιτούτο Προστασίας Καταναλωτών (1972)
- Γ) Το νομοσχέδιο του Υπουργείου Εμπορίου (1983)

Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα και πείτε για ποιους λόγους το (Α) και το (Β) αποτελούν δείγματα αθέμιτης διαφήμισης, ενώ το (Γ) δείγμα παραπλανητικής. Μπορείτε να σκεφθείτε και άλλα ανάλογα παραδείγματα;

(Α)

Έκφραση της διαφήμισης που απευθύνεται στο υποσυνείδητο είναι και εκείνη που εμφανίζεται στον καταναλωτή κάτω από το “προσωπικό επίπεδο εγρήγορσης” (subliminal advertising). Σε κάθε άτομο η ελάχιστη τιμή, όπου ένα ερέθισμα (οπτικό, πίεσης, θερμότητας, πόνου κτλ.) γίνεται συνειδητά αντιληπτό χαρακτηρίζεται ως “ουδός” (threshold). Η αντίληψη ενός ερεθίσματος, όταν δεν ξεπερνά τον “ουδό”, πραγματοποιείται κάτω από το επίπεδο της συνειδητής εγρήγορσης και χρησιμοποιείται στην ανάπτυξη ανάλογου μηνύματος. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι ότι ένα τέτοιο μήνυμα δεν είναι τόσο ισχυρό, ώστε να διεγείρει τους μηχανισμούς άμυνας του καταναλωτή και έτσι μπορεί να τον επηρεάζει κατευθείαν στο υποσυνείδητο. Η πιο γνωστή έρευνα στο εξεταζόμενο θέμα είναι εκείνη που πραγματοποιήθηκε από το Vicary, στη δεκαετία του '50, αν και τα αποτελέσματά της αμφισβητήθηκαν. Σε αμερικανικό κινηματογράφο 45.000 θεατές που δεν ήταν ενήμεροι για την διεξαγωγή της έρευνας υποβλήθηκαν στο πείραμα. Στο διάλειμμα του έργου, κάθε 5 δευτερόλεπτα παρουσιάζονταν τα εξής μηνύματα: “τρώτε ποπ-κορν”, “πίνετε κόκα-κόλα”, με διάρκεια 1/3000 του δευτερολέπτου (ο χρόνος αυτός είναι πολύ πιο κάτω από τον ουδό αντίληψης του οπτικού ερεθίσματος). Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν έδειξαν ότι κατά την περίοδο του πειράματος αυξήθηκαν οι πωλήσεις του ποπ-κορν κατά 58% και της κόκα-κόλα κατά 18%.

(B)

Στις 3/1/84 είδαμε στις εφημερίδες τη φωτογραφία ενός ανθρώπου που τη συνόδευαν οι εξής φράσεις: “ΕΙΝΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑΣ!...κι όμως ο νόμος δεν μπορεί να τον αγγίξει... Κυκλοφορεί ελεύθερος ανάμεσά μας!!!”.

“Την επομένη ακριβώς διαπιστώσαμε πως πρόκειται για διαφήμιση της κινηματογραφικής ταινίας: “Η νύχτα των δικαστών”, η οποία βάζει ένα τέλος στη δραστηριότητα των εγκληματιών που κυκλοφορούν ελεύθεροι ανάμεσά μας”.

(Γ)

Ο παρουσιαστής της διαφήμισης εμφανίζεται ντυμένος με στολή γιατρού και, χρησιμοποιώντας ιατρική ορολογία και το ανάλογο ύφος συνιστά την καινούρια οδοντόπαστα που δήθεν περιέχει ένα συστατικό για την προστασία των δοντιών, το οποίο μόλις ανακαλύφθηκε από τους ειδικούς ερευνητές.

Υποθέστε ότι ανήκετε σε κάποιο σύλλογο προστασίας καταναλωτών. Ποιες θα ήταν οι προτάσεις σας προς το Υπουργείο Εμπορίου σχετικά με το νομοσχέδιο για την αθέμιτη και παραπλανητική διαφήμιση; Με ποιους άλλους τρόπους, εκτός από τη νομική προστασία της πολιτείας, μπορεί να προστατευτεί ο καταναλωτής από την αθέμιτη και παραπλανητική διαφήμιση;

Με βάση τα παρακάτω αποσπάσματα να συζητήσετε το θέμα “Διαφήμιση και ιδεολογική εξάρτηση στις υποανάπτυκτες χώρες”.

Έρευνα που πραγματοποίησε η Johnson Wax (εταιρεία που ανάμεσα σε άλλα προϊόντα παράγει και ειδικό λευκαντικό πατωμάτων) στους “οριακούς καταναλωτές” στη Βενεζουέλα διαπίστωσε ότι η πιο συνηθισμένη απάντηση αυτών που ρωτήθηκαν ήταν: “δεν έχω πάτωμα στο σπίτι που μένω για να το γυαλίσω, αλλά μπορώ να αγοράσω το λευκαντικό, αν το θελήσω”. [...]

Δεν είναι ασυνήθιστο φαινόμενο στο Μεξικό η οικογένεια να πουλά αυγά και κότες, για να αγοράσει στον αρχηγό της ένα εισαγόμενο αναψυκτικό, ενώ τα παιδιά αυτής της οικογένειας στερούνται βασική τροφή με πρωτεΐνες.

Πωλητές, ντυμένοι με άσπρες ιατρικές μπλούζες, επισκέπτονται πόλεις και χωριά της Αφρικής, προωθώντας το συσκευασμένο γάλα ή προσφέροντας ορισμένα δείγματα δωρεάν και διαφημιστικά φυλλάδια στις μητέρες. Τα φυλλάδια, αξιοποιώντας κυρίως την οπτική απεικόνιση, έδειχναν πώς παρασκευάζεται και χρησιμοποιείται το γάλα, ενώ παράλληλα τόνιζαν την αναγκαιότητα χρησιμοποίησης του προϊόντος. Οι μητέρες αραιώναν τη σκόνη με μολυσμένο νερό ή την αραιώναν υπερβολικά, με αποτέλεσμα πολλά από τα μωρά να υποφέρουν από δυσεντερία, να υποσιτίζονται ή ακόμη και να πεθαίνουν.

(Γ.Χ. Ζώτος, “Διαφήμιση”, ό.π., σ. 71)

Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα σχετικά με το ίδιο θέμα και ασκήστε κριτική στα επιχειρήματα υπέρ των συγκεκριμένων διαφημίσεων.

Οι ενώσεις καταναλωτών των χωρών του Τρίτου Κόσμου καταδίκασαν τις επιθετικές τακτικές προώθησης των επιχειρήσεων στις χώρες αυτές, που βάζουν σε κίνδυνο την υγεία των παιδιών και πείθουν τις μητέρες ότι το γάλα σκόνη είναι καλύτερο από το μητρικό. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO) διαμόρφωσε έναν κώδικα πρακτικής, που ψηφίστηκε σχεδόν ομόφωνα το Μάη του 1981, από τις χώρες που συμμετέχουν στον ΟΗΕ (118 υπέρ, 1 κατά). Ο κώδικας απαγόρευε την άμεση διαφήμιση και τα δωρεάν δείγματα του συσκευασμένου γάλακτος. Ο G. Helman, πρεσβευτής των ΗΠΑ στον ΟΗΕ, δικαιολογώντας την αρνητική ψήφο, υποστήριξε τα εξής: “έχουμε σοβαρές αντιρρήσεις σχετικά με τις δραστηριότητες του οργανισμού στους εμπορικούς κώδικες, και αυτές αποτελούν τη βάση της αδυναμίας μας να υποστηρίξουμε την πρόταση”. Αναφέρθηκε επίσης ότι ο κώδικας παρουσίαζε ενδεχόμενους περιορισμούς στην ελευθερία του λόγου, της ελεύθερης επιχείρησης και συνιστούσε περιορισμούς στη διεξαγωγή του διεθνούς εμπορίου. [...]

Οι επιχειρήσεις από τη μεριά τους υποστηρίζουν ότι δεν είναι υπεύθυνες, αν στις υπανάπτυκτες χώρες τα κατώτερα στρώματα, που βρίσκονται σε ένδεια, προτιμούν να αγοράζουν τα προϊόντα τους με αντίτιμο την υγεία των παιδιών τους και τη δική τους. Είναι ελεύθεροι να αποφασίζουν αν θα αγοράσουν ή όχι τα προϊόντα αυτά. Ο P. Drucker αναφέρει: Η εργάτρια ή η πωλήτρια στη Λίμα, ή στη Βομβάη ή στο γκέτο του Χάρλεμ, επιθυμεί να αγοράσει ένα κραγιόν. Δεν υπάρχει καμιά άλλη αγορά που θα της παρείχε τόσο μεγάλη ικανοποίηση για μια ελάχιστη χρηματική δαπάνη. Το γεγονός ότι πιθανόν να υποσιτίζεται, να μην έχει μόνιμο μέρος να μείνει, δε σημαίνει ότι ξοδεύει αλόγιστα. Ποιοι είμαστε εμείς που θα υποδείξουμε πώς να ξοδεύει τα λεφτά της αγοράζοντας τρόφιμα με υψηλό ποσοστό πρωτεϊνών, αντί για ένα κραγιόν ή ένα αναψυκτικό”;

(Γ.Χ. Ζώτος, “Διαφήμιση”, ό.π., σ. 70-71)

Οι τεχνικές της διαφημιστικής πειθούς που είδαμε προηγουμένως συχνά χρησιμοποιούνται από το κράτος ή από διάφορους οργανισμούς και ενώσεις στο πλαίσιο μιας **εκστρατείας με στόχο το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου**. Δείτε τα παραδείγματα που ακολουθούν και προσπαθήστε να προσδιορίσετε: τον πομπό, το δέκτη και την τεχνική της πειθούς που χρησιμοποιείται. Σε ποια παραδείγματα κυριαρχεί ο λόγος και σε ποια η εικόνα; Τι παρατηρήσεις έχετε να κάνετε ειδικά για τη γλώσσα του μηνύματος στην κάθε περίπτωση; Ποιο παράδειγμα θεωρείτε πιο πειστικό;

Εργαστείτε ομαδικά, για να οργανώσετε και σεις μια εκστρατεία για την ενημέρωση της κοινής γνώμης σχετικά με ένα ζωτικό, κατά τη γνώμη σας, θέμα. Προετοιμάστε π.χ. μια διάλεξη, μια συζήτηση, ένα άρθρο, ένα ενημερωτικό φυλλάδιο, μια αφίσα κτλ.

Αυτοί οι άνθρωποι δε ζητούν τη βοήθειά σας... πεθαίνουν γι' αυτή

μηνύκος πόλεμος στη Σομαλία. Πλημμύρες στο Περού. Εκατομμύρια πρόσφυγες στη Ρουάντα. Ισάνες φράκτες που μας συγκινούν αλλά τις ξεχνάμε γρήγορα ίσως γιατί βρισκόμαστε μακριά...
ι όμως κάποιοι βρίσκονται συνέχεια κοντά τους.

ι "ΓΙΑΤΡΟΙ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ" που παρέχουν δωρεάν ιατρική βοήθεια, δημιουργούν την απαραίτητη υγειονομική υποδομή και συμβάλλουν στην προώθηση της παγκόσμιας αλληλεγγύης σταύ των ανθρώπων.

ια προσέθεται που βασίζεται αποκλειστικά στις συνδρομές, δωρεές και χορηγίες ευαισθητοποιημένων ανθρώπων.

ε σημαντικές δραστηριότητες, τόσο στο εξωτερικό (Αιθιοπία, Σομαλία, Ζάμπια, Κουρδιστάν, Ουγκανδία, Ρουάντα), όσο και στον ελλαδικό χώρο.

ι "ΓΙΑΤΡΟΙ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ" με τη δική σας βοήθεια σπεύδουν σε ολόκληρο τον κόσμο, για να κοσφέρουν τις υπηρεσίες τους όπου αυτές χρειάζονται. Μια ελάχιστη συνδρομή - αξίας 5.000 δραχμών - αποτελεί την κινητήρια δύναμη για να γιατρευτούν χιλιάδες άνθρωποι που έχουν έλκη από προστασία, φροντίδα και ένα χαμόγελο.

ίντε λοιπόν και σεις την αγάπη σας πράξη.

ηλεφωνείτε στο **5200500**

ΣΤΟΥΡΝΑΡΗ 57 - 104 32 - ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 5200500 - fax: 5200503

**ΕΝΙΣΧΥΣΤΕ
ΤΟΥΣ "ΓΙΑΤΡΟΥΣ
ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ"**

Παρακάτω υποδείξτε μου με ποιο τρόπο μπορεί να στείλω τη συνδρομή μου.
ΕΠΩΝΥΜΟ: _____
ΟΝΟΜΑ: _____
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: _____ Τ.Κ. _____
ΠΕΡΙΟΧΗ: _____
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ: _____
ΤΗΛΕΦΩΝΟ: _____

Όσο υπάρχουν θηρία μπορούμε να κοιμόμαστε ήσυχοι..

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΑΡΕΙΘΩΝ

Περισσότερα από 1.000 είδη ζώων και 25.000 είδη φυτών απ' όσα γνωρίζουμε απειλούνται με αφανισμό. Η εξαφάνισή τους απειλεί και τον ίδιο τον άνθρωπο. Βιότοποι - τόποι ζωής για πουλιά, ψάρια, φυτά και ανθρώπους - καταστρέφονται. Το νερό που πίνουμε, ο αέρας που αναπνέουμε, μολύνονται. Αυτή είναι η πορεία της καταστροφής του πλανήτη μας, αποτέλεσμα

της παράλογης επέμβασης του ανθρώπου. Αυτή είναι η αιτία που οδήγησε στην ίδρυση του WWF (Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση), της μεγαλύτερης διεθνούς οργάνωσης για την προστασία του περιβάλλοντος. Ελάτε να δράσουμε μαζί τώρα. Μαζί μπορούμε να δώσουμε λύσεις. Υποστηρίξτε το WWF Ελλάς, στηρίξτε τη φύση και τη ζωή.

041840

Προς το WWF Ελλάς,
Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση, Φιλοθέων 26, 10558 Αθήνα, τηλ. 331485/3 fax: 3247576
Παρακαλώ να μου στείλετε περισσότερες πληροφορίες για το WWF.

ΌΝΟΜΑ: _____
ΕΠΙΧΡΗΣΗ: _____
ΔΕΧΟΜΑΙ: ΝΑ
ΠΩΣΗ: ΝΑ
ΕΛΠΙΣ: _____

ΥΠΟΤΕΛΕΜΑ

WWF

Προστατεύει την ελληνική φυσική κληρονομιά.

B. Η πειθώ στο δικανικό λόγο

Το είδος του δικανικού λόγου αναπτύσσεται στα δικαστήρια, όπου δικηγόροι και δικαστές (καθώς και οι λοιποί παράγοντες μιας δίκης) προσπαθούν να αποσαφηνίσουν τα διαφιλονικούμενα θέματα και να βρουν την αλήθεια. Στην προσπάθειά τους λοιπόν αυτή οργανώνουν το λόγο τους (προφορικό ή γραπτό) ώστε να γίνονται πειστικοί. Έτσι, χρησιμοποιούν, ανάλογα με το ρόλο τους σε μια δίκη, τους γνωστούς τρόπους της πειθούς: την επίκληση στη λογική, στο συναίσθημα και στο ήθος του πομπού (βλ. σ. 8 και 37, 39).

Να διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα από το δικανικό λόγο, που εκφώνησε ο Γεώργιος Παπανδρέου στη “Δίκη της Λαμίας”^{*} το 1922, και να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν.

Υπήρξαν εποχαί, κύριοι ένορκοι, κατά τας οποίας η ελευθερία της σκέψεως απηγορεύετο. Και δεν είναι μόνο οι σκοτεινοί καιροί της Ιεράς Εξετάσεως. Είναι ακόμη και η εποχή της κλασικής αρχαιότητας. Όσοι εδίδασκον τότε μίαν νέαν αλήθειαν, όσοι εισήγον “καινούς θεούς”, κατεδικάζοντο εις θάνατον.

Αλλά ήλθεν η μεγάλη Γαλλική επανάστασις. Και μαζί με την ανατροπήν της σκοτεινής απολυταρχίας, μαζί με την συντριβήν της αυθαιρέτου ολιγαρχίας του κλήρου και των ευγενών, εθραύσθησαν τότε και τα δεσμά του πνεύματος. Μαζί με την κυριαρχίαν του λαού ανεγνωρίσθησαν επίσης τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτου: Η ελευθερία της σκέψεως, η ελευθερία της γνώμης, η ελευθερία του Τύ-

^{*} Στις 12 Φεβρουαρίου 1922 δημοσιεύθηκε το “Δημοκρατικόν Μανιφέστον”, που το υπέγραψαν οι Παπαναστασίου, Πετμεζάς, Θεοδωρόπουλος, Πάζης, Βηλαράς και Κ. Μελάς. Εναντίον τους απαγγέλληκε κατηγορία “Επί εξυβρίσει του Βασιλέως”, και η δίκη τους διεξήχθη από τις 20 ως τις 22 Ιουνίου 1922 στο Κακουργοδικείο Λαμίας. Ο Γ. Παπανδρέου υπήρξε συνήγορος των κατηγορουμένων.

που. Ανεγνωρίστησαν, πρώτον, χάριν του Ατόμου. Επειδή μόνον η ελευθερία της σκέψεως παρέχει εις το άτομον μίαν ενδόμυχον ικανοποίησιν, έναν ανώτερο λόγον υπάρξεως, μίαν σφραγίδα προσωπικότητας.

Ανεγνωρίστησαν όμως επίσης, και προ παντός, χάριν του Συνόλου. Επειδή η ελευθερία της γνώμης αποτελεί ανάγκην ζωτικήν, όργανον μοναδικόν της υπάρξεως και της προαγωγής του συνόλου.

Αλλά θα ήτο δυνατόν, κύριοι ένορκοι, να τεθή το ερώτημα: Διατί η ελευθερία της σκέψεως να είναι απεριόριστος; Διατί να μη ορισθή, ότι απαγορεύεται η ελευθερία της ψευδούς και μάλιστα της επιβλαβούς γνώμης και επιτρέπεται μόνον η ελευθερία της αλήθειας; Το συμφέρον του συνόλου δεν θα εξυπηρετείτο καλλίτερον;

Ασφαλώς! Με μίαν μόνον διαφοράν: Ότι έπρεπε προηγουμένως να γνωρίζωμεν την Αλήθειαν!

Αλλά ποίος, εις μίαν εποχήν φωτεινήν, όπως η εποχή μας, θα ετόλμα να ισχυρισθή ότι γνωρίζει την αλήθειαν; Αι εποχαι βεβαίως και τα άτομα συνηθίζομεν να βλέπωμεν την ζωήν κατά τρόπον υποκειμενικόν και όχι αντικειμενικόν, να την θεωρούμεν σταθμόν τελικόν και όχι μεταβατικόν. Και νομίζομε, ότι η σκέψις η ιδική μας είναι το τέρμα μιας μακράς εξελίξεως, η αλήθεια. Και ότι κάθε άλλη γνώμη, ανήκουσα είτε εις το παρελθόν, είτε εις το μέλλον, είτε εις τους αντιπάλους, είναι εσφαλμένη. Και όμως η ιστορία πάντοτε μας διαψεύδει. Αποδεικνύει την σχετικότητα των ανθρωπίνων πραγμάτων. Αποδεικνύει ότι τα όρια του ανθρωπίνου πνεύματος είναι περιωρισμένα. Και ότι η αλήθεια, η αιωνία και ακατάλυτος, δεν είναι προσιτή εις τον άνθρωπον. Το ρεύμα της ιστορικής εξελίξεως δεν σταματά ποτέ, ούτε εις μίαν εποχήν, ούτε εις έναν άνθρωπον – ευτυχώς επειδή τότε η ζωή θα εγένετο τέλμα.....

Φθάνει να ενθυμηθώμεν: Υπήρχεν εποχή περισσότερον φωτεινή από την εποχήν της κλασικής αρχαιότητος; Και όμως, πολιτικοί και φιλόσοφοι και καλλιτέχναι τότε ήσαν ομόφωνοι ότι οι άνθρωποι είναι “φύσει” ελεύθεροι και δούλο!

Και να ενθυμηθώμεν ακόμη: Εις τας ιδίας Αθήνας εισήχθη εις δίκην, εδικάσθη ως “διαφθείρων τους νέους” και κατεδικάσθη εις θάνατον ο μεγαλύτερος φιλόσοφος της αρχαιότητος, ο Σωκράτης. Και κατόπιν: “Η Σωκρατική διδασκαλία υψώθη, όπως ο ήλιος, εις τον ουρανόν και εφώτισεν όλον τον πνευματικόν κόσμον”. - Και έμεινεν εις την ιστορίαν το στίγμα δια τους δικαστάς και η δόξα διά το θύμα! [...]

Και αν αυτό συμβαίνει εις την Φιλοσοφίαν, εις την Επιστήμην, πόσον περισσότερον δεν συμβαίνει εις την καθημερινήν, κοινωνικήν και πολιτικήν ζωήν, εις την οποίαν όλοι ανεξαιρέτως είμεθα αιχμάλωτοι προλήψεων, προκαταλήψεων, ανατροφής, περιβάλλοντος και παθών; Ποίος πλέον θα ηδύνατο να ισχυρισθή ότι κατέχει ολόκληρον την αλήθειαν;

Αλλά ίσως θα ήτο δυνατή η αντίρρησις: Μήπως η απεριόριστος ελευθερία της σκέψεως είναι ορθή, κατά θεωρίαν, αλλά είναι επιβλαβής εις την πράξιν; Μήπως οδηγεί εις αναρχίαν και αποσύνθεσιν; Και όμως συμβαίνει ακριβώς το αντίθετον. Η ανθρωπότης, κύριοι ένορκοι, βαδίζει προς το μέλλον με δύο οδούς: Την Μεταρρυθμισιν και την Επανάστασιν. Η ελευθερία της σκέψεως είναι φορέυς της Μεταρρυθμίσεως. Εξατμίζει τα πάθη, ωριμάζει τας συνειδήσεις, παρασκευάζει τα πνεύματα. Και τοιοιουτρόπως, οδηγεί ειρηνικώς προς το Μέλλον. Ενώ η κατάλυσις, καθώς και ο περιορισμός της ελευθερίας της σκέψεως ανοίγει την σκοτεινήν οδόν της βίας, της συνωμοσίας, της στάσεως. Και δι’ αυτό, όσοι καταδιώκουν την ελευθερίαν της σκέψεως, προφασιζόμενοι ότι υπηρετούν την τάξιν και την ειρήνην ή πλανώνται ή ψεύδονται. Επειδή είναι εχθροί και της τάξεως και της ειρήνης “Δεν στερειούον μόνον”, όπως γράφει ο Λασσάλ, “την πηγήν αυτής της τελειοποιήσεως, αλλά προσβάλλουν ακόμη και την δημοσίαν τάξιν· εξωθούν το Κράτος εις βιαίαν ανατροπήν και εις όλεθρον”.

Αλλά ίσως, θα ήτο δυνατή ακόμη και μια τελευταία αντίρρησις. Εις τα δημοκρατικά πολιτεύματα, δεν έχει αναγνωρισθή το δικαίωμα της πλειοψηφίας να κυβερνά; Διατί τότε, δεν υποχρεούται η μειονότης να υποκύπτη; - Ακριβώς: Διότι η πλειοψηφία έχει το δικαίωμα της Κυβερνήσεως, πρέπει και η μειοψηφία να έχη το δικαίωμα του Ελέγχου. Διότι η πλειοψηφία έχει

την ελευθερίαν της δράσεως, πρέπει και η μειοψηφία –και μάλιστα αυτή, κατ' εξοχήν– να έχει την ελευθερίαν της σκέψεως. Τοιουτοτρόπως, η ζωή εναρμονίζεται και συμπληρούται. [...]

Είναι λοιπόν σαφές. Η κατηγορία δεν πλήττει τους κατηγορουμένους. Πλήττει τας ελευθερίας του ανθρώπου και του πολίτου. Προσβάλλει το δημόσιον δίκαιον των Ελλήνων. Αποτελεί παραβίασιν του πολιτεύματος. Και το άρθρον 111 ορίζει: “Η τήρησις του Συντάγματος αφιερούται εις τον πατριωτισμόν των Ελλήνων”.

Αλλά η κατηγορία θα ηδύνατο, ίσως, ν' αντείπη: Το άρθρον του Συντάγματος ορίζει ότι “έκαστος είναι ελεύθερος να δημοσιεύει τους στοχασμούς του”, αλλά προσθέτει “τηρών τους νόμους του Κράτους”. Και οι κατηγορούμενοι, τάχα, δεν ετήρησαν τους νόμους του Κράτους. Παρέβησαν τον νόμον της εξουβρίσεως του Βασιλέως. “Με ειρκτήν, το πολύ, επτά ετών”, αναγράφει ο νόμος, “τιμωρείται όστις προσπαθεί να διεγείρη μίσος και περιφρόνησιν κατά του προσώπου του Βασιλέως”.

Ηκούσατε προχθές, κύριοι ένορκοι, περί του νόμου αυτού τον οποίον περιβάλλει με τόσην στοργήν η κατηγορία. Υπήρξεν ο σκοτεινός σύμμαχος και συνεργός της Βαυαρικής Απολυταρχίας εναντίον των ελευθεριών του Λαού. Είναι νόμος, τον οποίον ο Καλλιγιάς εχαράκτηρισεν “οπλοθήκην”, από την οποίαν οι εισαγγελείς ημπορούν ν' αντλούν “τα βέλη της φαρέτρας”, διά να εκμηδενίζουν κάθε πολιτικόν έλεγχο. Ο νόμος, τον οποίον ο Δημητρακόπουλος με τελευταίον νομοσχέδιον, επρόκειτο να τροποποιήση. Και ουδαμού ισχύει όπως εις την Ελλάδα. Όπου υφίσταται ακόμη, ελήφθη πρόνοια, όπως εις την Ιταλίαν, η δίωξις του αδικήματος ν' αποτελή καθαρώς κυβερνητικήν πράξιν, δηλαδή πράξιν υπαγόμενην εις τον απεριόριστον έλεγχο της Βουλής. Και δεν επιτρέπεται δίωξις, παρά μόνον κατόπιν αδείας του υπουργού της Δικαιοσύνης, ο οποίος τοιουτοτρόπως αναλαμβάνει την βαρυτάτην ευθύνην απέναντι της Βουλής. Και δι' αυτό, εις την Ιταλίαν, ματαίως θ' αναζητήση κανείς, τουλάχιστον εις τους τελευταίους χρόνους, δίκας επί εξουβρίσει του βασιλέως.

Αλλ' ας εξετάσωμεν και την διακήρυξιν και τον νόμον.

Κύριοι ένορκοι,

Η κατηγορία πλανάται. Εξητάσαμεν όλην την διακήρυξιν. Όλας τας φράσεις, τας οποίας το εγκλητήριον χαρακτηρίζει “επιληψίμους”. Ουδαμού αναφέρεται ούτε πράξις, ούτε παράλειψις, ούτε ευθύνη του Βασιλέως, ώστε να επακολουθή, οπωσδήποτε, εξύβρισις, δηλαδή προσβολή της προσωπικής τιμής. Και διά να συντελεσθή το αδίκημα, συμφώνως προς την ερμηνείαν των Γερμανών νομοδιδασκάλων, “απαιτείται πρόθεσις προσβολής της τιμής, και η θέλησις αυτή πρέπει να κατευθύνεται προς την επίτευξιν αυτού του αποτελέσματος”.

Ενώ εις την διακήρυξιν αναφέρονται μόνον, επί τη βάσει επισήμων κειμένων, περιπλοκαί διεθνείς υποδεικνύονται τρόποι εθνικής σωτηρίας καταλογίζονται ευθύνη εις την Κυβέρνησιν. Και μάλιστα με σαφήνεια, η οποία δεν επιτρέπει παρεξηγήσεις. Και ήτο φυσικόν. Επειδή, εάν εις τον πολιτικόν κόσμον της Ελλάδος υπάρχουν άλλοι, οι οποίοι νοθεύοντες, αντιστρέφοντες το Πολίτευμα, προσπαθούν να καλύπτουν τας ιδικάς των ευθύνας με το ανεύθυνον του Βασιλέως, οι κατηγορούμενοι όμως, οι οποίοι έχουν και ανατροφήν πολιτειακήν και χαρακτήρα πολιτικόν, δεν ήτο δυνατόν να λησμονήσουν ότι αυτόν ακριβώς τον προορισμόν εις τα κοινοβουλευτικά πολιτεύματα έχει η ευθύνη των υπουργών να καλύπτη το ανεύθυνον του Βασιλέως...

Η διακήρυξις λοιπόν, κύριοι ένορκοι, είναι μόνον γνώμη πολιτική, έλεγχος πολιτικός της Κυβερνήσεως. Και την γνώμην αυτήν βεβαίως δεν έχουν εμπνεύσει τα σκοτεινά ελατήρια τα οποία προσπαθεί ν' ανακαλύψη η κατηγορία, αλλά μόνον η πρόθεσις εθνικής σωτηρίας. Διά να πεισθήτε, φθάνει να ανατρέξωμεν εις την πολιτικήν ιστορίαν των κατηγορουμένων, οι οποίοι υπέγραψαν την τιμίαν πολιτικήν διακήρυξιν.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Όστε υιοθετείτε την διακήρυξιν;

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ: Πιστεύω ότι η διακήρυξις είναι τιμία πολιτική πράξις. Επειδή, αν

δεν το επίστευα, πώς θα ηδυνάμην να εμφανισθώ, σήμερον ενώπιον υμών ως συνήγορος, διά να ψευ-
σθώ και να παραπλανήσω;

Και πώς θα ήτο δυνατόν, κύριοι ένορκοι, ο τέως βουλευτής Σερρών Πάζης, ο οποίος πάντοτε υπη-
ρέτησε την πατρίδα, ο οποίος δις κατεδικάσθη εις θάνατον, από τους Βουλγάρους και από τους Τούρ-
κους, ν' αποβλέπη, όταν υπέγραψε την διακήρυξιν, εις την ικανοποίησιν παθών, τα οποία εις ημάς δεν
υπάρχουν, να προσπαθή να διεγείρη μίσος και περιφρόνησιν κατά του προσώπου του Βασιλέως και να
μην κατέχεται μόνον, όπως κατέχεται, από την αγωνίαν και τον πόνον διά τους κινδύνους της ελευθέ-
ρας Πατρίδος;

Πώς θα ήτο δυνατόν να είναι ένοχος ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου, ο οποίος αποτελεί εγκαλλώπι-
σμα του πολιτικού κόσμου της Ελλάδος; Επιστήμων όσον ουδείς. Ενάρετος όσον ουδείς. Με ευψυχίαν
όσην ουδείς. Και οφείλω ενώπιον υμών μίαν εξομολόγησιν: Εγώ, ο οποίος ητυχήσα ν' απολαμβάνω την
τιμήν της φιλίας του, οφείλω να ομολογήσω πόσην αρετήν και πόσην γενναιοψυχίαν και πόσην έξαρσιν
ημπορεί να εμπνεύση η γνωριμία του. Εν τω μέσω των νέων ανδρών της Ελλάδος είναι αυτός, ο οποίος
εμπνέει την πίστιν και την ελπίδα προς ένα καλλίτερον πολιτικόν μέλλον [...]

Αλλά είναι δοκιμασία –σας το εξομολογούμαι, όχι με την συνήθη τυπικότητα των επαγγελματικών
συνηγόρων– σας εξομολογούμαι από τα βάθη της ψυχής μου, ότι αισθάνομαι αληθή δοκιμασίαν εμφα-
νιζόμενος ενώπιον υμών, διά να υμνήσω τους κατηγορουμένους, ως εάν είναι ανάγκη ν' απολο-
γούνται ενώπιον της δικαιοσύνης διά την αρετήν των οι τίμιοι άνθρωποι! [...]

Κύριοι ένορκοι,

Ούτε η διακήρυξις περιέχει “εξύβρισιν”, ούτε οι κατηγορούμενοι έχουν “δόλον”. Ήλεγξαν μόνον
την υπεύθυνον Κυβέρνησιν και εξέφρασαν μίαν πολιτικήν γνώμην διά την σωτηρίαν του Έθνους. Και
η πολιτική γνώμη δεν είναι αδίκημα. Και όχι μόνον δεν είναι αδίκημα. Δεν είναι ούτε δικαίωμα. Είναι
καθήκον. Διά πάντα πολίτην και πολύ περισσότερον διά πάντα πολιτευόμενον. Και όταν μάλιστα οι
καιροί είναι κρίσιμοι, όπως σήμερον, το καθήκον γίνεται επιτακτικόν. Είναι πλέον επιταγή εθνικής συ-
νειδήσεως. [...]

Αλλά υπάρχουν και μερικοί, οι οποίοι λέγουν: Το γνωρίζομεν. Ίσως, αυτοί οι κατηγορούμενοι να
είναι αθώοι. Αλλά πρέπει να τους καταδικάσωμεν. Διότι απειλείται το καθεστώς. Διότι η κατηγορία το
θέλει! Λησμονούν μίαν αλήθειαν ιστορικήν παλαιάν, την οποίαν οι αιώνες έχουν επικυρώσει. Ότι το
κράτος της βίας είναι εφήμερον. Ότι τα καθεστώτα δεν ημπορούν να στηριχθούν εις την δίωξιν,
αλλά μόνον εις την αγάπην των Λαών!

Ενθυμίζουν τον Πιλάτον, ο οποίος εγνώριζε την αθωότητα του θύματος και όμως το κατεδίκασε, νί-
πτων τας χείρας του. Αλλά οι Πιλάτοι εις την Ιστορίαν στιγματίζονται και δεν δικαιούνται. Και ένας
Λαός φιλότιμος και υπερήφανος, όπως ο Λαμιακός, δεν ημπορεί να ζηλεύση την δό-
ξαν του Πιλάτου!..

Κύριοι ένορκοι

Γνωρίζω και συμμερίζομαι την αγωνίαν σας. Συμμερίζομαι την δοκιμασίαν της ψυχής σας. Κινείσθε
μέσα εις μίαν ατμόσφαιραν προκαταλήψεων και παθών. Διά να τηρήσετε τον όρκον σας, πρέπει να πα-
λαίσετε με τον εαυτόν σας. Αλλά υπάρχει μία νίκη, η οποία είναι μεγαλυτέρα από κάθε άλλην. Είναι η
νίκη εναντίον των παθών και των αδυναμιών μας, η νίκη του εαυτού μας. Και είναι η
νίκη, την οποίαν οφείλετε σήμερον να νικήσετε.

Επειδή η δίκη, η οποία διεξάγεται, δεν είναι μόνον δίκη των κατηγορουμένων. Είναι δίκη της Δικαι-
οσύνης. Είναι δίκη της Ελλάδος!

Ας είναι λοιπόν σήμερον, κύριοι ένορκοι, ας είναι η απόφασις, η δική σας, δόξα διά την Λαμίαν και
τιμήν διά την Ελλάδα.

Ας είναι μήνυμα προς το Μέτωπον:

Ότι αν εκεί οι Γενναίοι παλαίουν, προκινδυνεύοντας, δια να προστατεύσουν την ελευθερίαν του Έθνους, και ο Λαός ο Ελληνικός, εδώ, αγρυπνεί, δια να προστατεύση τας πολιτικάς του ελευθερίας.

Ας είναι μήνυμα προς την Κυβέρνησιν:

Ότι αν επιθυμή να παραμείνη εις την Αρχήν, οφείλει να στηριχθή εις υπηρεσίας προς την Πατρίδα και όχι εις την δίωξιν των πολιτικών αντιπάλων.

Και ας είναι ακόμη, μέσα εις την δίνην αυτήν των παθών, τα οποία λυμαινόνται την Ελλάδα, ας είναι η λευκή σημαία της αγάπης και της ειρήνης...

Μόνον δύο λέξεις ακόμη:

Την στιγμήν, κατά την οποίαν, εις την αίθουσαν της διασκέψεως, θα δίδετε την ψήφον σας δια την τύχην των κατηγορουμένων, την στιγμήν εκείνην την ιεράν ενθυμηθείτε: **Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΑΣ ΚΡΙΝΕΙ!**...

Λαμία, 22 Ιουνίου 1922

Αγόρευση του Γεωργίου Παπανδρέου στη “Δίκη της Λαμίας”

(Γ. Παπανδρέου, “Κείμενα”, τ. 1ος, σελ. 142-157)

Να διακρίνετε τις ευρύτερες νοηματικές ενότητες του κειμένου. Στη συνέχεια να συζητήσετε:

- α) Πώς δικαιολογείται η παρέμβαση του ομιλητή/συνηγόρου για την “ελευθερία της σκέψεως” και η κριτική που ασκεί στο νόμο “περί εξυβρίσεως του Βασιλέως”;
- β) Σε ποιο σημείο νομίζετε ότι ο συνήγορος περιορίζεται πλέον στο θέμα και ασχολείται με την ανασκευή της κατηγορίας αυτής καθαυτήν; Ποια είναι η βασική θέση του σχετικά με τη διακήρυξη των κατηγορουμένων;
- γ) Διακρίνετε στο κείμενο λογική χρήση της γλώσσας ή συγκινησιακή ή ένα συνδυασμό των δύο; Να στηρίξετε την απάντησή σας με συγκεκριμένα παραδείγματα.

Να παρατηρήσετε στο ίδιο κείμενο τους τρόπους της πειθούς που χρησιμοποιεί ο ομιλητής. Συγκεκριμένα:

- α) Να χαρακτηρίσετε (κυριολεκτική, μεταφορική) την αναλογία με τον Πλάτο και να αξιολογήσετε το συλλογισμό με βάση τα κριτήρια που προαναφέρθηκαν στα “Βοηθητικά στοιχεία για την αξιολόγηση”.
- β) Ποια αναφορά στην αυθεντία και ποιες επικλήσεις στο συναίσθημα εντοπίζετε στο κείμενο;
- γ) Να αξιολογήσετε τα επιχειρήματα που αναφέρονται στο ήθος των κατηγορουμένων, όσον αφορά το βαθμό της βεβαιότητας, με την οποία προκύπτει το συμπέρασμα από τις προκειμένες, και την αποτελεσματικότητά τους.
- δ) Να σχολιάσετε τη φράση “Πιστεύω ότι η διακήρυξις είναι τιμία πολιτική πράξις. Επειδή, αν δεν το πίστευα, πώς θα ηδυνάμην να εμφανισθώ σήμερον ενώπιον υμών ως συνήγορος, διά να ψευσθώ και να παραπλανήσω;”.

* Στο κείμενο παρέμεινε η ορθογραφία, η σύνταξη, η γλωσσική μορφή και η στίξη του πρωτοτύπου, αλλά προσαρμόστηκε στο μονοτονικό και παραλείφθηκε η υπογεγραμμένη.

Ο ομιλητής στο σχετικό απόσπασμα του λόγου του (“Αλλά θα ήτο δυνατόν, κύριοι ένορκοι, να τεθεί το ερώτημα... η ζωή εναρμονίζεται και συμπληρούται”.) θέλει να αποδείξει ότι “η ελευθερία της γνώμης πρέπει να είναι απεριόριστη”. Να εντοπίσετε τη συλλογιστική πορεία που οδηγεί με ασφάλεια στο συμπέρασμα αυτό.

- Στο ίδιο απόσπασμα ο ομιλητής χρησιμοποιεί δύο είδη ερωτήσεων· να εντοπίσετε αυτά τα είδη και να αιτιολογήσετε τη χρήση του κάθε είδους.
- Στη συνέχεια να μετασχηματίσετε το απόσπασμα (η συλλογιστική πορεία θα παραμείνει η ίδια) υποθέτοντας ότι επιχειρηματολογείτε για το ίδιο θέμα σε ένα άρθρο. Προσέξτε επομένως ότι το κείμενό σας πρέπει να είναι ανάλογο προς το σκοπό σας, δηλαδή να χαρακτηρίζεται από αντικειμενική στάση, νηφάλιο τόνο, σαφήνεια, ακρίβεια, χρήση της κυριολεκτικής γλώσσας, χρήση του γ’ ενικού ή πληθυντικού προσώπου κτλ. Φροντίστε επίσης να αποφύγετε τη χρήση στοιχείων που απαντούν συνήθως στον προφορικό λόγο.

Να αναπτύξετε σε μία παράγραφο (80-100 λέξεις) τη φράση: “Διότι η πλειοψηφία έχει την ελευθερίαν της δράσεως, πρέπει και η μειοψηφία –και μάλιστα αυτή, κατ’ εξοχήν– να έχη την ελευθερίαν της σκέψεως”.

Να υποστηρίξετε σε δύο παραγράφους (160-200 λέξεις) την άποψη: “Η ελευθερία της σκέψεως δεν πρέπει να είναι απεριόριστη”. Υποθέστε ότι απαντάτε: α) ως κατήγορος στο συνήγορο, ή β) ως αρθρογράφος σε άρθρο που υποστηρίζει την αντίθετη άποψη. Φροντίστε να χρησιμοποιήσετε το κατάλληλο ύφος, ανάλογα με το σκοπό σας.

Χρησιμοποιήστε διάφορους τρόπους/μέσα πειθούς ανάλογους με εκείνους που εντοπίσατε στην προηγούμενη αγόρευση (επιχειρήματα, τεκμήρια, επίκληση στο συναίσθημα, την αυθεντία κτλ.), για να υπερασπιστείτε σε μια συζήτηση τα δικαιώματα ενός παιδιού, το οποίο υποχρεώθηκε από τους γονείς του να διακόψει το σχολείο για να εργαστεί. Για να γίνετε πιο πειστικοί μπορείτε να εντάξετε το συγκεκριμένο γεγονός σε ένα ευρύτερο πλαίσιο (όπως έκανε και ο συνήγορος στη δίκη της Λαμίας), να αναφερθείτε π.χ. γενικά στο δικαίωμα του παιδιού για μόρφωση.

Γ. Η πειθώ στον πολιτικό λόγο

Με τον πολιτικό λόγο ο πομπός επιθυμεί να πείσει το δέκτη να πάρει κάποιες αποφάσεις ή να προβεί σε κάποια ενέργεια. Ο δέκτης λοιπόν πρέπει να πεισθεί ότι η απόφασή του είναι σύμφωνη με τα δικά του προσωπικά συμφέροντα και με τα συμφέροντα του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου στο οποίο ανήκει. Έτσι, ο πολιτικός λόγος χαρακτηρίζεται βέβαια από λογική επιχειρηματολογία, αλλά συχνά χαρακτηρίζεται και από έντονη συναισθηματική φόρτιση και από ρητορεία. Επειδή ο πολιτικός λόγος συνδέεται με την εξουσία, ορισμένες φορές στοχεύει στην παραπλάνηση ή στον εκφοβισμό του ακροατηρίου, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η άκριτη αποδοχή από το δέκτη (ακροατήριο) των σκοπών και των αποφάσεων του πομπού. Στις περιπτώσεις αυτές η αποδεικτική ισχύς των επιχειρημάτων αντικαθίσταται από αυταπόδεικτες έννοιες ή από λέξεις με τέτοια ηθική διάσταση (“έθνος”, “λαός”, “εθνική σωτηρία” κτλ.), που εμποδίζουν το λογικό έλεγχο και παγιδεύουν το δέκτη. Όταν ο πολιτικός λόγος παίρνει αυτή τη μορφή, με την παραποίηση των εννοιών και τη στρέβλωση των αξιών, γίνεται προπαγάνδα.

Να διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο που ακολουθεί (απόσπασμα πολιτικού λόγου) και στη συνέχεια να κάνετε τις παρακάτω εργασίες:

- Χωρίστε το κείμενο σε νοηματικές ενότητες, δώστε τους ανάλογους πλαγιότιτλους και σχηματίστε το διάγραμμά του.
- Παρατηρήστε στο κείμενο τη χρήση της περιγραφής ως μέσου πειθούς. Σε ποιο θέμα επικεντρώνεται ο ομιλητής με την περιγραφή και τι επιδιώκει να αποδείξει; Προσέξτε ότι ο ομιλητής παραθέτει, χωρίς να συνδέει, το ένα μετά το άλλο, τα επιμέρους στοιχεία/θέματα της περιγραφής. Γιατί νομίζετε ότι επιλέγει αυτόν τον τρόπο παρουσίασης;
- Παρατηρήστε τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται η 6η παράγραφος (“Ότι ο βίος... δικαίων του”) και αιτιολογήστε την επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου για την ανάπτυξη της παραγράφου.
- Ποιος είναι ο ρόλος των παραγράφων (6) (“Και το αποτέλεσμα πάντων τούτων;”) και (8) (“Αλλ’ η επανάστασις... ιθύνων πολιτικός νους”) στη διάρθρωση του κειμένου;
- Χρησιμοποιήστε ορισμένες από τις παρακάτω λέξεις σε φράσεις, εντάσσοντάς τες στο κατάλληλο γλωσσικό πλαίσιο:
υποθάλπω, καταβαράθρωση, όμορος, ανερμάτιστος, ανυποληψία, προπηλακισμός, ιθύνων, σπεύδω, ανόρθωση, συγκρότηση, κακοδιοίκηση.
- Αποδώστε στην Κοινή Νεοελληνική το περιεχόμενο της τελευταίας παραγράφου

(“Δεν παραγνωρίζω... την πρόοδον και την ευημερίαν”), κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές στη σύνταξη, στη στίξη κτλ.

- Προσπαθήστε να εντοπίσετε στο κείμενο ρηματικές εκφράσεις που εκφράζουν απλώς υπόσχεση και άλλες που εκφράζουν ηθική δέσμευση. Για ποιο σκοπό, κατά τη γνώμη σας, χρησιμοποιεί ο ομιλητής το καθένα από αυτά τα δύο είδη εκφράσεων;
- Παρατηρήστε τη συχνότητα με την οποία εμφανίζονται το α' ενικό και το α' πληθυντικό πρόσωπο, και συζητήστε τους λόγους που υπαγορεύουν τη χρήση του ενός ή του άλλου ρηματικού προσώπου.
- Με βάση το λόγο του Ε. Βενιζέλου, παρουσιάστε σε δύο παραγράφους τα αίτια (την αποδιοργάνωση της χώρας σε διάφορους τομείς) και τα αποτελέσματα στα οποία οδήγησαν. Υποθέστε ότι δίνετε τις παραπάνω πληροφορίες ως ιστορικός. Χρησιμοποιήστε, επομένως, το κατάλληλο ύφος για το σκοπό σας.
- Γράψτε ένα κείμενο περίπου 250-300 λέξεων, στο οποίο να σχολιάζετε ποιο στόχο εξυπηρετεί η εκφώνηση του συγκεκριμένου πολιτικού λόγου και με ποια μέσα επιτυγχάνεται ο στόχος αυτός.

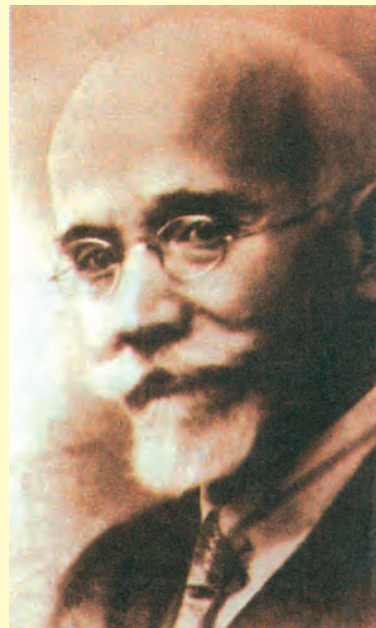
Συμπολίσαι,

- 1 Γνωρίζετε ποια υπήρξαν τα αίτια, τα οποία προέκλεσαν την εξέγερσιν του Αυγούστου παρελθόντος έτους, επομένως δεν έχω ανάγκη να υπομνήσω αυτά εις υμάς διά μακρών.
- 2 Αστική δικαιοσύνη, εφαρμόζουσα, προς ρύθμισιν των σχέσεων του συγχρόνου βίου, νομοθεσία χρονολογουμένη από 15-20 αιώνων, επί τη βάσει δε διαδικαστικού συστήματος, υποθάλλοντος πάσαν πλεκτάνην προς καταβαράθρωσιν του ουσιαστικού Δικαίου, και καθιστώντος δυνατήν την επ' αόριστον παρέλκυσιν των δικών [...]
- 3 Ποινική διαδικασία, ήτις, χωρίς να παρέχη επαρκείς ασφαλείας διά την προσωπικήν ελευθερίαν των πολιτών, κινείται βραδύτατα, προκαλούσα πολλάκις αυτήν την φυγοδικίαν, ενώ εδεικνύετο, εξ άλλου, ανίκανος να ενεργήση κατασταλτικώς κατά του αδικήματος. Δημοσία εκπαιδευσις, ήτις θα έλεγέ τις ότι κύριον έχει προορισμόν να εκτρέφη δι' ανεπαρκούς, άλλως τε, μορφώσεως, τροφίμους του προϋπολογισμού, ανικάνους διά κάθε άλλο πλουτοπαραγωγικόν επάγγελμα. [...]
- 4 Κυβέρνησις καταναλίσκουσα το πλείστον της δραστηριότητός της ουχί εις προαγωγήν των δημοσίων συμφερόντων, αλλ' εις την ικανοποίησιν, ως επί τα πολλά, αθεμίτων αξιώσεων, δι' ων διενεργείται η συναλλαγή μεταξύ εκλογέως και βουλευτού αφ' ενός, μεταξύ βουλευτού και Κυβερνήσεως αφ' ετέρου, ήτις Κυβέρνησις διά τούτο, πλην του προέδρου αυτής, απετελείτο, ως επί τα πολλά, ουχί εκ των ικανωτάτων προς εξυπηρέτησιν του δημοσίου συμφέροντος, αλλ' εκ των επιτηδειοτάτων, όπως εξυπηρετήσωσι τας ανάγκας της συναλλαγής. Αντιπολίτευσις εις ουδέν συνήθως άλλο αποβλέπουσα ή την κάλυψιν της Αρχής, χάριν της οποίας εθυσιάζετο πολλάκις πάσα άλλη αρχή και κάθε άλλο συμφέρον του Κράτους. Νόμος αποβάς ιστός άρχης, δυνάμενος μεν να συλλαμβάνη τους ασθενεστέρους, αλλά κατασχιζόμενος θρασέως από πάντα ισχυρόν. [...]
- 5 Επί πάσι τούτοις εφερόμεθα ανεργμάτιστοι, άνευ σαφώς διαγεγραμμένης εθνικής πολιτικής, άνευ παρασκευής των μέσων προς πραγματοποίησιν αυτής, αφήνοντες μόνον να υποτρέφεται η ιδέα μεταξύ των λαών της Χερσονήσου του Αίμου ότι ο ελληνισμός έχει φιλοκτήμονα και κατα-

κτητικές διαθέσεις, μη αρκούμενος μόνο εις άμυναν υπέρ των ιδίων, αλλ' επιβουλευόμενος και τα αλλότρια.

6 Και το αποτέλεσμα πάντων τούτων:

Ότι ο βίος κατέστη δυσχερέστερος διά τας μέσας και απορωτέρας τάξεις, ότι μέγα μέρος, και δυστυχώς το αλκιμότερον του άρρενος πληθυσμού, φέρεται, μεθ' ορμής ακατασχέτου, προς την μετανάστευσιν, η οποία έλαβε τον χαρακτήρα αληθούς εξόδου· ότι εις την οικογένειαν των πεπολιτισμένων λαών η Ελλάς υπεβιάσθη βαθμηδόν εις θέσιν μηδαμώς ανταποκρινομένην ούτε προς το παρελθόν αυτής, ούτε προς τας ελπίδας, με τας οποίας ο κόσμος εχαιρέτησε την αναγέννησίν της προ ενός αιώνος· ότι το Κράτος περιήλθεν ολίγον κατ' ολίγον εις οξύτάτην αντίθεσιν προς πάντας σχεδόν τους ομόρους και περιοίκους, ενώ αφ' ετέρου η υλική αυτού αδυναμία και η ηθική ανυποληψία έφεραν αυτό εις την ανάγκην να υφίσταται παντός είδους προπηλακισμούς και να ανέχεται την παραβίασιν και αυτών των διά συνθηκών ησφαλισμένων δικαίων του.

7 Τοιαύτη πραγμάτων κατάσταση ήτο φυσικόν να αγάγη εις την εξέγερσιν του Αυγούστου του παρελθόντος έτους. Η κατά τύπον στρατιωτική αύτη εξέγερσις, εγκριθείσα διά του λαοψηφίσματος της 14ης Σεπτεμβρίου, έλαβε τον χαρακτήρα αληθούς Λαϊκής Επαναστάσεως.

8 Αλλά η επανάστασις αύτη εστερείτο προγράμματος, σαφώς διαγεγραμμένου, έλειπε δε απ' αυτής και ο ιθύνων πολιτικός νους.

9 Διά τούτο η Επανάστασις αδυνατούσα να ιδη ενσαρκούμενον τον άόριστον πόθον της γενικής ανορθώσεως των του Κράτους, εφέρετο εις χρονιότητα, η οποία, καθιστώσα οσημέραι αισθητότερα τα κακά, τα οποία συμπαρομαρτούσιν εις πάσαν έξοδον από της νομιμότητος, εκινδύνευε να αγάγη αυτήν εις ναυάγιον.

10 Κατά την κρισιμοτάτην περίοδο της επαναστάσεως, αύτη μου έκαμε την τιμήν να ζητήση την γνώμην μου περί του πρακτέου και η γνώμη μου, μορφωθείσα μετά επιτόπιον μελέτην των πραγμάτων, ήτο ότι ο Στρατός έπρεπε να επανέλθη το ταχύτερον εις τους στρατώνας, ίνα αφοσιωθή ολοψύχως εις το επείγον της στρατιωτικής ανασυντάξεως, αξιών προς τούτο και επιβάλλων, εν ανάγκη, την σύγκλησιν Αναθεωρητικής Βουλής. [...]

11 Το αποτέλεσμα των εκλογών τούτων αποτελεί αυστηράν καταδίκην κατά του παρελθόντος. Εάν δε αι νέαι ιδέαι δεν φαίνονται τελικώς εξασφαλισθείσαι εκ του αποτελέσματος των εκλογών, είναι φανερό ότι περιβλήθησαν διά τοιούτου κύρους εκ του αποτελέσματος των εκλογών τούτων, ώστε να μην αμφιβάλλη τις ότι και εις την Βουλήν θα κατορθώσουν κατά το πλείστον να επιβληθώσι διά της ηθικής αυτών δυνάμεως και ότι εις τας προσεχείς εκλογάς ο λαός θέλει εγκρίνη αυτάς πανηγυρικώς. [...]

12 Το επ' εμοί συναισθάνομαι, εξ άλλου, βαθέως τας βαρυτάτας ευθύνas, αίτινες επίκεινται επί των ώμων των πολιτικών ανδρών της χώρας. Ανταποκρινόμενος προς τας υποχρεώσεις, τας οποίας μου επιβάλλει η πανηγυρική εκλογή, διά της οποίας με ετιμήσατε, και δι' ην τιμήν εκφράζω ημίν την ευγνωμοσύνην μου, απεφάσισα να αποδεχθώ την εντολήν υμών και εγκατα-

* Διατηρήθηκε η ορθογραφία του κειμένου, εκτός της υπογεγραμμένης και του πολυτονικού συστήματος.

λείψω το στάδιον τής μέχρι τούδε πολιτικής μου δράσεως, προς το οποίον τσοσούτοι και τοιούτοι με συνδέουν δεσμοί.

- 13 Δεν έρχομαι ενταύθα ως αρχηγός νέου και εσχηματισμένου κόμματος. Έρχομαι απλώς σημαιοφόρος νέων πολιτικών ιδεών και υπό την σημαίαν ταύτην καλώ πάντας εκείνους, οίτινες συμμερίζονται τας ιδέας ταύτας, εμπνέονται από τον ιερών πόθον ν' αφιερώσωσι πάσας τας δυνάμεις της ψυχής και του σώματος, να συντελέσωσιν εις την επιτυχίαν των ιδεών τούτων.
- 14 Η ιθύνουσα την πολιτείαν μου κεντρική αρχή είναι ότι ο πολιτικός ανήρ οφείλει να έχει γνώμονα πάσης αυτού πράξεως το κοινόν συμφέρον και εις το συμφέρον τούτο να υποτάσση άνευ ενδοιασμού το τε συμφέρον του κόμματος, εις ο ανήκει και το των μελών του κόμματος τούτου. Ότι οφείλει να έχη πάντοτε το θάρρος των γνωμών αυτού, μηδέποτε θυσιάζων ταύτας διά να γίνεται αρεστός προς τα άνω ή προς τα κάτω. Ότι προς την εξουσίαν πρέπει να αποβλέπη όχι ως σκοπόν, αλλ' ως μέσον προς επιτυχίαν άλλου υψηλότερου σκοπού, μηδέποτε σπεύδων προς ανάληψιν της Αρχής, αν πρόκειται τούτο να γίνη επί θυσία μικρά ή μεγάλη των αρχών αυτού, μηδέποτε διστάζων να απορρίπτη αυτήν, αν η διατήρησις αυτής έπρεπε να εξαγορασθή διά θυσίας του προγράμματος προς εφαρμογήν του οποίου εκλήθη υπό του Λαού. Αναγνωρίζω την ανάγκην της διαπαιδαγωγήσεως του Ελληνικού Λαού και της χειραφετήσεως αυτού από του προσωπικού κομματισμού, θα εργασθώ μετ' εκείνων τους οποίους η εξέλιξις των εργασιών της Βουλής ήθελεν αποδείξει ότι συμπίπτουσιν αι ιδέαι μου διά την οργάνωσιν πολιτικού Συλλόγου, διακλαδουμένου καθ' όλον το Κράτος και μέλλοντος ν' αποτελέση την οργάνωσιν νέου πολιτικού κόμματος της ανορθώσεως, του οποίου την συγκρότησιν ανυπομόνως αναμένει ο Ελληνικός Λαός.
- 15 Μετά των ομοφρόνων τούτων θ' ασχοληθώ, εν καιρώ, εις την διατύπωσιν του κυβερνητικού προγράμματος του νέου κόμματος, το οποίον πρόγραμμα μετά των πολιτικών αρχών, τας οποίας εξήγγειλον υμίν, θέλει αποτελέσει τον δεσμόν, όστις θα συνέχη τα μέλη του νέου τύπου κόμματος.
- 16 Δεν παραγνωρίζω, συμπολίται, τας δυσχερείας κατά των οποίων έχει να παλαίση ο ανορθωτικός αγών διά να στεφθή υπό πλήρους επιτυχίας. Αλλά πιστεύω ακραδάντως ότι, παρά την φθοράν των εθνικών δυνάμεων, ην απειργάσθη τόσον μακρά κακοδιοίκησις, οι υλικοί και ηθικοί πόροι του Έθνους είναι ακόμη τσοσούτοι, ώστε εις χείρας εμπνευσμένων εργατών της ανορθώσεως να αρκέσωσιν εις αναδημιουργίαν Ελλάδος, ανταποκρινομένης προς τας αξιώσεις του σημερινού πολιτισμού, ικανής να αποσπάση την εκτίμησιν του πεπολιτισμένου κόσμου και να καταλάβη εντιμοτάτην θέσιν εν τη Οικογενεία των πεπολιτισμένων λαών, δυναμένης δε τέλος, όταν γίνη και ηθικώς και υλικώς ισχυρά, να συντελέση προς εξασφάλισιν της Ανατολικής Ειρήνης υπό όρους ασφαλίζοντας εις πάντας τους κατοικούντας την Ανατολήν λαούς την πρόοδον και την ευημερίαν.
(Ζητωκραυγαί και παρατεταμένα χειροκροτήματα).

(“Τα κείμενα του Ελευθερίου Βενιζέλου” (1909-1935), επιμέλεια και ιστορικά υπομνήματα Στ. Ι. Στεφάνου, τ.Α', Αθήνα 1981, σελ. 174-178)
[Πηγή: Εφημερίς “Αθήναι” της 6ης Σεπτεμβρίου 1910. (Λόγος στενογραφημένος).]

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα πραγματοποιήθηκε το 1979. Συγκεκριμένα στις 28 Μαΐου υπογράφηκε στο Ζάππειο Μέγαρο η συνθήκη “περί προσχωρήσεως της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας”. Μετά την υπογραφή της συνθήκης και παρουσία αρχηγών κρατών, πρωθυπουργών και υπουργών εξωτερικών των εννέα άλλων κρατών μελών της Κοινότητας ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας Κ. Καραμανλής εκφώνησε τον παρακάτω πολιτικό λόγο.*

*“Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι Πρωθυπουργοί,
Κύριε Πρόεδρε της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,
Κύριοι Υπουργοί,
Κυρίες και Κύριοι,*

- 1 *Επιθυμώ να εκφράσω την ειλικρινή χαρά μου, που είναι και χαρά του Ελληνικού Λαού, για την παρουσία σας στη χώρα μου, που γίνεται από σήμερα και δική σας χώρα. Παρουσία που τιμά την Ελλάδα και μαρτυρεί την ιδιαίτερη σημασία που αποδίδετε στην ένταξή μας στην Κοινότητα.*
- 2 *Την ιστορική αυτή ώρα, που οριοθετείται το τέρμα μιας πορείας και περιβάλλεται με πανηγυρικό τύπο η ταύτιση των πεπρωμένων μας με την Ευρώπη, επιθυμώ να ευχαριστήσω πρώτα την πολιτική ηγεσία των Εννέα Χωρών της Κοινότητας. Χάρης στην κατανόησή της και τις έγκαιρες παρεμβάσεις της υπερπηδήθηκαν πολύμορφες δυσχέρειες και επιτεύχθηκε η υπογραφή της Συμφωνίας.*
- 3 *Επιβεβαιώθηκε έτσι για άλλη μια φορά ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν είναι ούτε επιθυμεί να γίνη κλειστή λέσχη και μάλιστα λέσχη πλουσίων.*
- 4 *Θεωρώ επίσης υποχρέωσή μου να εξάρω την συμβολή της Επιτροπής. Τόσο η Επιτροπή, όσο και τα τεχνικά και διοικητικά στελέχη εργάστηκαν για το σκοπό αυτό με επιστημονική ευσυνειδησία, αντικειμενικότητα και ειλικρινή αφοσίωση στην Κοινοτική Ιδέα.*
- 5 *Τέλος αισθάνομαι το χρέος να αποτίσω φόρο τιμής προς τους απωτέρους και εγγυτέρους σκαπανείς της Ευρωπαϊκής Ιδέας.*
- 6 *Προσωπικώς αισθάνομαι τη στιγμή αυτή βαθυτάτη συγκίνηση. Ένας σταθερός οραματισμός και μια αταλάντευτη πίστη στην αναγκαιότητα της Ενωμένης Ευρώπης και στην ευρωπαϊκή μοίρα της χώρας μου βρίσκουν σήμερα, ύστερα από 18 χρόνια, την δικαίωσή τους.*
- 7 *Η ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, μολονότι αποτελεί πολυσήμαντο ιστορικό γεγονός, δε συνεπάγεται ωστόσο αλλαγή κλίματος για την χώρα μου. Η Ευρώπη με το ελληνικό της όνομα της είναι οικείος χώρος, αφού ο πολιτισμός της είναι σύνθεση του ελληνικού, του ρωμαϊκού και του χριστιανικού πνεύματος. Μια σύνθεση στην οποία, όπως είπα και άλλοτε, το ελληνικό πνεύμα εισέφερε την ιδέα της ελευθερίας, της αλήθειας και της ομορφιάς. Το ρωμαϊκό πνεύμα την ιδέα του κράτους και του δικαίου. Και ο Χριστιανισμός την πίστη και την αγάπη.*
- 8 *Επάνω σ’ αυτόν τον κοινό πολιτισμό καλούμεθα να οικοδομήσουμε τη Νέα Ευρώπη.*
- 9 *Η ενοποίηση της Ευρώπης πιστεύω ότι θα είναι το μεγαλύτερο πολιτικό γεγονός στην ιστορία της Ηπείρου μας. Ένα γεγονός που θα επηρεάσει όχι μόνο την μοίρα της Ευρώπης, αλλά και την πορεία της ανθρωπότητας. Γιατί θα εξισορροπήσει το συσχετισμό Δυνάμεων στον κόσμο, θα κατοχυρώσει την ανεξαρτησία της Ευρώπης και θα συμβάλει στην εμπέδωση της παγκόσμιας τάξεως και ειρήνης.*
- 10 *Η Ελλάς προσέρχεται στην Ευρώπη με την βεβαιότητα ότι στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης εμπεδώνεται για όλα τα μέρη η εθνική ανεξαρτησία, κατοχυρώνονται οι δημοκρατικές ελευθερίες, επιτυγχάνεται η οικονομική ανάπτυξη και γίνεται με τη συνεργασία όλων*

* Διατηρήθηκε η ορθογραφία και η στίξη του κειμένου του λόγου.

κοινός καρπός η κοινωνική και οικονομική πρόοδος.

- 11 Και για να μετάσχουμε σ' αυτή την προσπάθεια, έχουμε την απόφαση να επιχειρήσουμε τις δι-
αρθρωτικές μεταβολές και τους θεσμικούς εκσυγχρονισμούς, που θα διευκολύνουν την πορεία
μας. Έχουμε συνείδηση των δυσχερειών. Αισιοδοξούμε όμως ότι με την πάνδημη κινητοποίηση,
την διαρκή εγρήγορση, αλλά και την κατανόηση των Εταίρων μας, θα ξεπεράσουμε τις δυσκο-
λίες. Διδαχθήκαμε από τον Κλασσικό Ελληνισμό ότι "χαλεπά τα καλά".
- 12 Παράλληλα όμως η χώρα μας φιλοδοξεί να συμβάλει, στο μέτρο των δυνατοτήτων της,
στην πραγματοποίηση της ιδέας της Ενωμένης Ευρώπης, στην οποία βαθύτατα πιστεύει. Η
Ελλάς πιστεύει ότι μπορεί να προσφέρει την δυνατότητα ενός ευρύτερου καταμερισμού του έρ-
γου, με βάση τα συγκριτικά πλεονεκτήματα. Η γεωγραφική της θέση, το πολιτικό της παρελ-
θόν και το πολιτιστικό της επίπεδο προσφέρουν τις προϋποθέσεις της αναπτύξεως ευρύτερων
οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων με τον βαλκανικό και τον μεσογειακό χώρο.
- 13 Η Ελλάδα είναι ο ακρίτας των ευρωπαϊκών συνόρων και ο μεσογειακός εξώστης της Κοινής
Αγοράς. Με το εγκατεστημένο σε όλες τις ηπείρους ανθρώπινο δυναμικό της και με τη ναυτι-
λιακή της δύναμη, μπορεί να συμβάλει και στην προβολή της Ευρωπαϊκής Ιδέας.

Κυρίες και Κύριοι,

- 14 Η ενωτική διαδικασία της Ευρώπης προχωρεί αμετάκλητη. Βρισκόμαστε στο σημείο που
δεν έχει επιστροφή. Χρειάστηκε πολύ αίμα και πολύς χρόνος, για να συνειδητοποιήσουν οι Ευ-
ρωπαίοι την ταυτότητά τους, τις κοινές ρίζες τους και την κοινή τους αποστολή. Η ενοποίηση,
έστω και αν βραδύνει, κινείται με χαρακτήρα νομοτελειακό. Παρά την διαφορά απόψεων, όσον
αφορά τον ρυθμό, τη μορφή και την έκταση της ενοποιήσεως, η λογική της ιστορίας κατέστη-
κε την ένωση κατηγορική προσταγή.
- 15 Η Ενωμένη Ευρώπη θα αποτελέσει, όπως είπα, μέγα σταθμό στην παγκόσμια ιστορία της
ειρήνης της ελευθερίας και του πνεύματος. Το ανθρώπινο δυναμικό της και η πολιτιστική της
κληρονομιά εγγυώνται γι' αυτό.
- 16 Πριν απ' όλα η Ευρωπαϊκή Ένωση θα σταθεί αποφασιστικός παράγοντας ειρήνης στον κόσμο.
Γιατί με το κύρος και την δύναμή της θα επηρεάσει αποφασιστικά τις διεθνείς εξελίξεις, αρχής γε-
νομένης από τον χώρο τον δικό της. Ο ευρωπαϊκός χώρος υπήρξε ανέκαθεν το θέατρο και η πηγή
των μεγάλων συγκρούσεων. Αν τα Βαλκάνια εθεωρούντο κάποτε η πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης,
η Ευρώπη ήταν η πυριτιδαποθήκη του κόσμου. Και μόνο το γεγονός ότι με την σημερινή φάση συ-
νεργασίας εγκαταλείπονται εθνικές προκαταλήψεις, εξαλείφονται μίσση ιστορικά και γεφυρώνο-
νται μακροχρόνιες αντιθέσεις, θα ήταν αρκετό να δικαιώσει την ιδέα της ευρωπαϊκής ενότητας.
- 17 Θα σταθεροποίηση και, θα έλεγα, θα διασώση τους δημοκρατικούς μας θεσμούς, που διέρ-
χονται σήμερα αναμφισβήτητη κρίση. Γιατί μόνο στον χώρο της μείζονος Ευρώπης θα καταστή
δυνατή η δημιουργία μιας ευρύτερης βάσεως για την αναμόρφωση της Δημοκρατίας και την
προσαρμογή της στις συνθήκες της εποχής μας. Είναι προφανές ότι αντίθετα, με την εκρηκτική
πρόοδο που σημειώθηκε στον τεχνικό και επιστημονικό τομέα, η πολιτική σκέψη του ανθρω-
που παραμένει στάσιμη. Αν μελετήσει κανείς τον Πλάτωνα και τον Θουκυδίδη, θα διαπιστώσει
ότι τα πολιτειακά και τα πολιτικά προβλήματα της εποχής μας είναι τα ίδια με τα προβλήμα-
τα της εποχής εκείνης. Με τον εκσυγχρονισμό της Δημοκρατίας μπορεί να αναχθή και πάλι σε
πρωταρχική αξία η αρετή του πολίτη, που θα "επίσταται και άρχειν και άρχεσθαι" κατά τον
Αριστοτέλη. Και θα θεμελιωθούν οι βασικές αρχές της ελευθερίας και της δικαιοσύνης πάνω
στην υπευθυνότητα του πολίτη, που περιορίζει την κατάχρηση της ελευθερίας και εγγυάται
την ομαλή λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών.
- 18 Με την ενοποίηση εξάλλου θα διασωθή και εν συνεχεία θα προαχθή ο ευρωπαϊκός πολιτισμός.
Είναι έκδηλο ότι ο πολιτισμός αυτός αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της παρακμής. Η ανθρωπότης
πέραν σήμερα μια κρίσιμη μεταβατική περίοδο, που την χαρακτηρίζει καθολική και έντονη ανη-

συχία. Ανησυχία που εκδηλώνεται υπό διάφορες μορφές, από το άγχος μέχρι την βία. Γιατί ο άνθρωπος της εποχής μας θέλει να απομακρυνθεί από έναν τρόπο ζωής και αναζητεί καινούργιο. Και την αλλαγή αυτή μόνο η Ευρώπη μπορεί να δώσει.

19 Η σύγχυση ιδεών, ο ευδαιμονισμός μαζί με τον στυγνό ορθολογισμό, που τείνει να αγνόηση τον άνθρωπο σαν σκοπό της κοινωνικής συμβιώσεως, έχουν παραμορφώσει το πολιτιστικό πρότυπο της Ευρώπης.

20 Η πρόκληση της επιβίωσης του πολιτισμού μας μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με την αναμόρφωση των θεσμών και την επανασύνδεση του ορθολογισμού με τον συναισθηματισμό, του Απόλλωνα με τον Διόνυσο. Είναι καιρός ο ευρωπαϊκός Φάουστ να επιχειρήσει νέο ταξίδι στην χώρα του μέτρου και της ισορροπίας, για να γεννήσει ξανά τον Ευφορίονα. Η Ευρώπη, που γέννησε όλες τις ιδέες, είναι και η μόνη που μπορεί να τις ανανεώσει και να τις εξανθρωπίσει και πάλι. Φθάνει να μη θέτουμε σαν πρωταρχικό σκοπό της ένωσης της Ευρώπης την υλική ευημερία.

21 Αλλά εξίσου θεμελιώδης για την επιβίωση της Ευρώπης είναι η σταδιακή οικονομική της ενοποίηση, που θα εξασφαλίσει την αξιοποίηση ενός τεράστιου δυναμικού φυσικών και ανθρωπίνων πόρων. Θα οργανώσει την οικονομία γύρω από τον άνθρωπο, αντί τον άνθρωπο γύρω από την οικονομία. Θα πραγματοποιήσει την ιδέα της πολυδιάστατης αναπτύξεως και θα προαγάγει την ποιότητα ζωής, ενώ παράλληλα θα υπηρετήσει σε διεθνή κλίμακα την ιδέα της οικονομικής δικαιοσύνης και της προαγωγής των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών.

22 Ο απομονωτισμός, τα δασμολογικά τείχη και η ανέφικτη αυτάρκεια είναι ιστορικά ξεπερασμένα στάδια οικονομικής και πολιτικής δράσεως και αποτελούν παθητική αντιμετώπιση των γεγονότων. Τα σύγχρονα προβλήματα της Ευρώπης και συνεπώς και της ανθρωπότητας προϋποθέτουν την λογική μεγαλύτερου χώρου και μεγαλύτερων αριθμών, για να βρουν την ορθή λύση τους. Η αντιμετώπιση των δυσχερειών δεν θα επιτευχθεί με τον ανταγωνιστικό απομονωτισμό, αλλά αντίθετα με την επιτάχυνση των διαδικασιών της ενοποιήσεως.

Κυρίες και Κύριοι,

23 Με όσα είπα, προσπάθησα να δώσω την εικόνα που έχω για την Ευρώπη του μέλλοντος. Εικόνα που θα μπορούσε να αποτελέσει κατά την γνώμη μου το ιδανικό της νέας γενιάς.

24 Γνωρίζω τις δυσχέρειες, ουσιαστικές και διαδικαστικές. Όπως γνωρίζω και τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Ευρώπη. Πιστεύω όμως ότι τα προβλήματα αυτά όχι μόνο δεν δικαιολογούν την καθυστέρηση της ενοποιήσεως της Ευρώπης, αλλά και επιβάλλουν την επιτάχυνσή της. Γιατί η λύση τους δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά μονάχα στο ευρύτερο πλαίσιο μιας Ενωμένης Ευρώπης.

25 Γνωρίζω επίσης ότι τον τελευταίο χρόνο παρατηρείται μια άμβλυνση του ενδιαφέροντος για

28 Μαΐου 1979: υπογραφή της Πράξης (Συνθήκης) Προσχώρησης της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες

την ένωση της Ευρώπης. Και αυτό γιατί μερικοί άνθρωποι αποδίδουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα, στους ισχύοντες ήδη ευρωπαϊκούς θεσμούς. Δεν αντιλαμβάνονται όμως ότι χωρίς τους στοιχειώδεις αυτούς θεσμούς, η κατάσταση της Ευρώπης θα ήταν πολύ χειρότερη. Όπως δεν αντιλαμβάνονται ότι μόνο η ολοκλήρωση των θεσμών αυτών θα δώσει λύση στα προβλήματά τους, υλικά και ηθικά. Αλλά και γιατί αυτή η ψυχολογία τροφοδοτείται κατά τρόπο έντεχνο και από δυνάμεις, που προτιμούν την Ευρώπη κατακερματισμένη και εάλωτη.

- 26 Πάντως παρά τη βραδύτητα με την οποία συντελείται η ενοποίηση της Ευρώπης, εσημειώθησαν τελευταία ορισμένα ενθαρρυντικά βήματα, όπως οι επικείμενες εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το ενιαίο ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα. Βήματα που αποδεικνύουν ότι η βούληση για την ενοποίηση της Ευρώπης παραμένει σταθερά.
- 27 Η βούληση όμως αυτή θα πρέπει να προσλάβει συγκεκριμένη και οριστική μορφή, για να κερδηθεί ο χρόνος που απωλέσθη. Αν δεχθούμε ότι η επάνοδος στην προτέρα κατάσταση είναι αδιανόητη, δεν έχουμε παρά να προχωρήσουμε με αποφασιστικότητα και θάρρος. Η στασιμότης είναι η χειρότερη λύση. Αν λύσουμε το βασικό πρόβλημα της μορφής που θα δώσουμε στην Ευρώπη του μέλλοντος, οι διαδικασίες για την πραγματοποίησή της θα απλουστευθούν αυτόματα. Και σ' αυτήν την προσπάθεια ο Ελληνικός Λαός διεκδικεί την τιμή και την ευθύνη να μετάσχη.
- 28 Η Ελλάς από σήμερα αποδέχεται οριστικά την ιστορική πρόκληση και την ευρωπαϊκή της μοίρα. Διατηρώντας την εθνική μας ταυτότητα, έχουμε εμπιστοσύνη και στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Έχουμε την απόφαση να είμαστε όλοι Ευρωπαίοι, όπως θα έλεγε ο Τσώρτσιλ, και όλοι Έλληνες, όπως θα έλεγε ο Σέλλεϋ. Γιατί, όπως έγραψε ο Ισοκράτης, "Έλληνες δεν είναι εκείνοι που γεννήθηκαν στην Ελλάδα, αλλά όλοι εκείνοι που υιοθέτησαν το πνεύμα το κλασσικό".

Μια βασική θέση του ομιλητή είναι ότι: "Η Ενωμένη Ευρώπη θα αποτελέσει μέγα σταθμό στην παγκόσμια ιστορία της ειρήνης, της ελευθερίας και του πνεύματος". Να συνοψίσετε σε ένα κείμενο (περίπου 20 στίχων) τα επιχειρήματα με τα οποία υποστηρίζει αυτήν την άποψη στις παραγράφους 15-22.

Ο ομιλητής υποστηρίζει ότι η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα μπορεί να συμβάλει στην πραγματοποίηση της ιδέας της Ενωμένης Ευρώπης. Να επισημάνετε τα επιχειρήματα με τα οποία τεκμηριώνει την άποψή του (βλ. κυρίως τις παραγράφους 7, 13 και 20).

"Επιβεβαιώθηκε έτσι για άλλη μια φορά ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν είναι ούτε επιθυμεί να γίνει κλειστή λέσχη και μάλιστα λέσχη πλουσίων". Ποιο μήνυμα επιδιώκει, κατά τη γνώμη σας, να περάσει ο ομιλητής με διπλωματικό τρόπο στους εκπροσώπους των εννέα κρατών μελών της ΕΟΚ, που παρευρέθηκαν στην υπογραφή της συνθήκης;

Συχνά προβάλλεται σε διάφορες σχετικές ομιλίες ο ελληνικός πολιτισμός ως λίκνο του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Ο συγκεκριμένος ομιλητής, ωστόσο, παρουσιάζει στην παράγραφο 7 τον ευρωπαϊκό πολιτισμό ως σύνθεση του ελληνικού, του ρωμαϊκού και του χριστιανικού πνεύματος. Γιατί νομίζετε ότι επιλέγει αυτόν τον τρόπο;

Ο ομιλητής στο τέλος του λόγου του επικαλείται τις απόψεις τριών προσωπικοτήτων. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να πούμε ότι χρησιμοποιεί την επίκληση στην αυθεντία ως μέσο πειθούς. Να αξιολογήσετε την αποτελεσματικότητα αυτής της τεχνικής στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Ο ομιλητής δίνει ιδιαίτερη σημασία στην ανάγκη να αναμορφωθεί το πολιτιστικό πρότυπο της Ευρώπης μέσω της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Αντιπαραθέτει, λοιπόν, στους παράγοντες που, κατά τη γνώμη του, προκάλεσαν την παραμόρφωση του πολιτιστικού προτύπου, τις ιδέες και τις αξίες που μπορούν να το εξανθρωπίσουν. Να εντοπίσετε τους παράγοντες της αντιπαραθέσης και να σχολιάσετε τις απόψεις του ομιλητή πάνω στο θέμα αυτό.

Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο του λόγου και την περίπτωση (τόπο, χρόνο, ακροατές) στην οποία εκφωνήθηκε, προσπαθήστε να διακρίνετε τους στόχους που επιδιώκει ο ομιλητής και σχολιάστε την καταλληλότητα/αποτελεσματικότητα του λόγου.

Ο ομιλητής εκθέτει στις παραγράφους 15-22 το όραμά του για την Ευρώπη του μέλλοντος. Συζητήστε σε ποιο βαθμό επαληθεύτηκαν ή διαψεύστηκαν οι προσδοκίες του.

Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες συνώνυμες: “αταλάντευτη πίστη”, “οικείος χώρος”, “θα κατοχυρώσει την ανεξαρτησία της Ευρώπης”, “εμπεδώνεται η εθνική ανεξαρτησία”, “θα προαχθεί ο ευρωπαϊκός πολιτισμός”.

Να σχηματίσετε φράσεις με τα παρακάτω ονοματικά σύνολα: *έγκαιρη παρέμβαση, διαρκής εγρήγορση, ανθρώπινο δυναμικό, στυγνός ορθολογιστής.*

Να εξηγήσετε (αν χρειαστεί, ανατρέξτε και σ' ένα ερμηνευτικό λεξικό) τις παρακάτω φράσεις:

“Η ενοποίηση κινείται με χαρακτήρα νομοτελειακό”

“Η λογική της ιστορίας κατέστησε την ένωση κατηγορική προσταγή”

Να χρησιμοποιήσετε σε φράσεις τις παρακάτω λέξεις: *οριοθετώ-ούμαι, συνεπάγεται, συσχετισμός, εξισορροπώ, ευδαιμονισμός, εβάλωτος, κατακερματισμένος.*

Να διακρίνετε τη σημασιολογική διαφορά των παρακάτω σύνθετων ρημάτων: παραμορφώνω, διαμορφώνω, αναμορφώνω, συμμορφώνω, επιμορφώνω.

Χρησιμοποιήστε σε φράσεις τη λέξη **κοινότητα** (ως κύριο ή κοινό ουσιαστικό) με διαφορετικές σημασίες.

Στο κείμενο του συγκεκριμένου πολιτικού λόγου υπάρχουν αρκετές λέξεις με μεταφορική σημασία. Σας δίνονται παρακάτω ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα. Προσπαθήστε να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις, που έχουν μεταφορική σημασία, με άλλες αντίστοιχες λέξεις ή φράσεις, που έχουν κυριολεκτική σημασία. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορείτε ενδεχομένως να αναδιατυπώσετε όλη τη φράση.

- “σκαπανείς της ευρωπαϊκής ιδέας”
- “δε συνεπάγεται αλλαγή κλίματος για τη χώρα μου”
- “γίνεται με τη συνεργασία όλων κοινός καρπός η κοινωνική και οικονομική πρόοδος”
- “η Ευρώπη ήταν η πυριτιδαποθήκη του κόσμου”
- “Η Ελλάδα είναι ο ακρίτας των ευρωπαϊκών συνόρων και ο μεσογειακός εξώστης της Κοινής Αγοράς”.

“Τα πολιτειακά και τα πολιτικά προβλήματα της εποχής μας”:

Να αναφερθείτε στη σημασιολογική διαφορά των υπογραμμισμένων λέξεων φέρνοντας κάποια παραδείγματα.

Στο κείμενο χρησιμοποιούνται συχνά ονοματικά σύνολα, που αποτελούνται από αφηρημένα ουσιαστικά και από μια γενική προσδιοριστική, π.χ. η επιτάχυνση των διαδικασιών της ενοποίησης, η αξιοποίηση ενός τεράστιου δυναμικού φυσικών και ανθρωπινων πόρων, η επανασύνδεση του ορθολογισμού με το συναισθηματισμό, η προσαρμογή της δημοκρατίας στις συνθήκες της εποχής μας. Να μετατρέψετε τα παραπάνω ονοματικά σύνολα σε ρηματικές φράσεις.

Για την προώθηση της ευρωπαϊκής ιδέας η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κατά καιρούς εκπονήσει διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα, π.χ. το Lingua, το Comenius κ.ά., που προβλέπουν τη συνεργασία σχολείων από διάφορες χώρες μέλη της Ενωμένης Ευρώπης.

α) Αν έχετε συμμετάσχει σε κάποιο τέτοιο πρόγραμμα, συζητήστε σε ομάδες τις εμπειρίες σας. Με βάση τη συζήτηση αυτή κάθε ομάδα θα παρουσιάσει και θα αξιολογήσει το πρόγραμμα σε ένα κείμενο (δύο τριών σελίδων). Στην αξιολόγησή σας θα αναφέρετε τις εντυπώσεις σας από το πρόγραμμα, θα επισημάνετε τα θετικά ή ενδεχομένως και τα αρνητικά του σημεία, και θα κρίνετε σε ποιο βαθμό το συγκεκριμένο πρόγραμμα προώθησε πράγματι τους στόχους του προγράμματος. Αναφέρονται παρακάτω ενδεικτικά οι βασικοί στόχοι του προγράμματος Comenius:

- Να προωθηθεί η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση.
- Να επιτευχθεί ποιοτική βελτίωση της διδασκαλίας των γλωσσών.
- Να δοθεί η ευκαιρία στα σχολεία να αναπτύξουν από κοινού εκπαιδευτικές προτάσεις ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος.
- Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές από τη νεαρή ηλικία τι σημαίνει ευρωπαίος πολίτης. Να τους δοθεί η ευκαιρία για κριτική σκέψη, ανάπτυξη επιχειρημάτων. Να

μου μέχρι την τελευταία βαθμίδα της σκάλας των όντων. Βλέπει και δέχεται όχι μόνο τη διαφορετική αξία ανάμεσα στις ράτσες αλλά και τη διαφορετική αξιολόγηση των ατόμων. Μέσα από τη μάζα ξεπηδά, για τη “ρατσιστική” θεωρία, η αξία της προσωπικότητας που μόνον αυτή μπορεί να ενεργήσει ως μια οργανωμένη δύναμη απέναντι στον εξολοθρευτή μαρξισμό. Νομίζει ότι είναι απαραίτητο η ανθρωπότητα να έχει ένα ιδανικό, γιατί αυτό της φαίνεται ότι μπορεί ν’ αποτελέσει την πρωταρχική συνθήκη για την ύπαρξη αυτής της ανθρωπότητας. Αλλά δεν μπορεί ν’ αναγνωρίσει δικαίωμα ύπαρξης, σε μια οποιαδήποτε ηθική, όταν αυτή προδιαγράφει έναν κίνδυνο για την επιβίωση της ράτσας, που πρεσβεύει μιαν άλλη υψηλότερη ηθική, γιατί σ’ έναν κόσμο που θα προέρχεται από την επιμειξία και την εξάπλωση του νέγρικου στοιχείου, όλες οι ανθρώπινες αντιλήψεις για την ομορφιά και την ευγένεια, καθώς και κάθε ελπίδα για ένα ιδανικό μέλλον της ανθρωπότητάς μας θα χάνονταν για πάντα.

Ο πολιτισμός κι η καλλιέργεια της ανθρωπότητας πάνω σε τούτον τον πλανήτη είναι αδιάσπαστα δεμένα με την ύπαρξη του Άρειου. Η εξαφάνιση ή μείωση της δύναμής του θα οδηγήσουν σε μια επιστροφή πάνω σ’ αυτή τη γη των σκοτεινών πέπλων της εποχής των βαρβάρων.

Αλλά το να υποσκάπτεις την ύπαρξη του ανθρώπινου πολιτισμού, εξοντώνοντας αυτούς που πασχίζουν να τη διατηρήσουν θα ήταν το πιο αξιοκατάκριτο έγκλημα. Αυτός που θα τολμούσε να βάλει το χέρι του πάνω στο ίδιο το πρόσωπο του Κυρίου και στην πιο αντιπροσωπευτική του απεικόνιση, τον άνθρωπο, βρίζει το Δημιουργό και βοηθά στο να χαθεί ο παράδεισος.

Η ρατσιστική θεωρία αναφέρεται και στηρίζεται στην πιο βαθιά θέληση της φύσης, όταν αποκαθιστά αυτό το ελεύθερο παιχνίδι της δύναμης που οδηγεί στην πρόοδο μέσω της εκλογής. Έτσι, μια μέρα, μια καλύτερη ανθρωπότητα, έχοντας κατακτήσει αυτόν τον κόσμο, θα δει να της ανοίγονται ελεύθερα όλα τα πεδία της δραστηριότητας.

Αισθανόμαστε όλοι ότι σε ένα μακρινό μέλλον οι άνθρωποι θα συναντήσουν προβλήματα που μόνον ένας κυρίαρχος λαός της πιο αναπτυγμένης ράτσας διαθέτοντας όλα τα μέσα κι όλες τις δυνατότητες ολοκλήρου του κόσμου θα μπορέσει να λύσει αποτελεσματικά.

(Α. Χίτλερ, “Ο Αγών μου”, τ. Β’, εκδ. Δαρέμα, σελ. 14-16)

Να αξιολογήσετε το επιχείρημα “Αυτή η αναγνώριση της προσδίδει την υποχρέωση, ακολουθώντας την αιώνια θέληση που κυβερνά αυτόν τον κόσμο, να παραχωρεί τη νίκη στον καλύτερο και στον πιο δυνατό και να δέχεται την υποταγή των κακών και αδύναμων”, σύμφωνα με όσα έχετε διδαχθεί προηγουμένως.

Προσπαθήστε να ανασκευάσετε ορισμένα από τα επιχειρήματα του κειμένου, σε ένα δικό σας κείμενο 200-300 λέξεων. Ποιες έννοιες-αξίες θα προσπαθήσετε να “προστατέψετε” και ποιες θα προβάλετε στην επιχειρηματολογία σας;

Το παρακάτω κείμενο παρουσιάζει διαφορετικές αντιδράσεις του πλήθους απέναντι σε έναν πολιτικό/προπαγανδιστή. Ποιοι παράγοντες υποβοηθούν τη δημιουργία παθητικών δεκτών; Από την άλλη μεριά τι βοηθάει το δέκτη ν' αντισταθεί στην προπαγάνδα; Να απαντήσετε παίρνοντας υπόψη σας την περιγραφή και τα σχόλια του κειμένου· μπορείτε, φυσικά, να προσθέσετε τις προσωπικές σας απόψεις πάνω στο θέμα.

Στα 1938, ο συγγραφέας Ντενί ντε Ρουζμόν βρισκόταν στη Νυρεμβέργη της Γερμανίας τη μέρα μιας ναζιστικής διαδήλωσης. Μας αφηγείται πως είχε σταθεί στο κέντρο ενός πυκνού πλήθους, που περίμενε την άφιξη του Χίτλερ. Οι άνθρωποι γύρω του είχαν αρχίσει ν' ανυπομονούν, όταν φάνηκε, στο βάθος-βάθος μιας λεωφόρου, μικροσκοπικός στο ξέμακρο, ο Φύρερ με την ακολουθία του. Από μακριά, ο αφηγητής είδε το πλήθος να καταλαμβάνεται προοδευτικά, από ένα είδος υστερίας, επευφημώντας σαν τρελό τον απαίσιο εκείνον άνθρωπο. Η υστερία απλωνόταν, προχωρούσε, με το Χίτλερ μαζί, σαν πλημμυρίδα. Στην αρχή ο αφηγητής έμεινε έκπληκτος απ' αυτή την παράκρουση. Όταν όμως ο Φύρερ πλησίασε για καλά κι η γενική υστερία μεταδόθηκε και στους ανθρώπους που βρίσκονταν πλάι του, ο Ντενί ντε Ρουζμόν ένωσε μέσα του αυτή τη λύσσα να τείνει να τον κατακτήσει και τον ίδιο, αυτή η παράκρουση τον "ηλέκτριζε". Ήταν έτοιμος να υποκύψει σ' αυτή τη μαγεία, όταν ξάφνου κάτι ανέβηκε απ' τα κατάβαθα του είναι του κι αντιστάθηκε στη μαζική θύελλα. Ο Ντενί ντε Ρουζμόν μας λέει πως ένωθε άσχημα, φρικτά, μόνος, μέσα στο πλήθος, ταυτόχρονα αντιστεκόταν και δίσταζε. Ύστερα, ενώ σηκώθηκαν "κυριολεκτικά" οι τρίχες της κεφαλής του, κατάλαβε τι νόημα είχε αυτή η Ιερή Φρίκη. Εκείνη τη στιγμή δεν αντιστεκόταν πια η σκέψη του, δεν του ερχόταν στο μυαλό επιχειρήματα, μα όλο το είναι του, όλη του "η προσωπικότητα" επαναστατούσε.

Ίσως αυτό να είναι το σημείο εκκίνησης του "Ρινόκερου" είναι χωρίς αμφιβολία αδύνατο, τη στιγμή που κατακλύζεται κανείς από επιχειρήματα, δόγματα, "πνευματικά" συνθήματα, προπαγάνδες κάθε είδους, να δώσει την ίδια εκείνη στιγμή μιαν εξήγηση της άρνησής του (να υποκύψει). Ο συζητητικός στοχασμός θα έρθει, μα προφανώς αργότερα, για να υποστηρίξει αυτήν την άρνηση, αυτή τη φυσική, εσωτερική αντίσταση, αυτή την απάντηση μιας ψυχής. Ο Μπερανζέ, λοιπόν, δεν καλοξέρει την ίδια εκείνην ώρα γιατί αντιστέκεται στην "ρινοκερίτιδα" κι αυτό αποδείχνει πως η αντίστασή του είναι αυθεντική και βαθιά. Ο Μπερανζέ είναι ίσως σαν τον Ντενί ντε Ρουζμόν αλλεργικός απέναντι στις κινήσεις και εκδηλώσεις του πλήθους, τα εμβατήρια, στρατιωτικά και άλλα. Ο "Ρινόκερος" είναι αναμφισβήτητα αντιναζιστικό έργο, προπαντός όμως είν' ένα έργο που αντιτίθεται σ' όλες τις μαζικές υστερίες κι επιδημίες, που κρύβονται κάτω απ' την καλύπτρα της λογικής και των ιδεών, μα δεν παύουν να είναι σοβαρές κοινωνικές ασθένειες, των οποίων οι ιδεολογίες δεν αποτελούν παρά το "άλλοθι". Αν διαπιστώσουμε πως η ιστορία παραλογίζεται, πως τα ψεύδη της κάθε προπαγάνδας υπάρχουν, για να καλύπτουν τις αντιφάσεις ανάμεσα στα γεγονότα και τις ιδεολογίες που υποστηρίζουν, αν καταφέρουμε να ριξουμε ένα ξεκάθαρο βλέμμα στην επικαιρότητα, αυτό είν' αρκετό να μας εμποδίσει να υποκύψουμε στην παράλογη "λογική" που μας σεββίρουν, και να γλυτώσουμε απ' όλους τους ιλίγγους.

(Ευγένιος Ιονέσκο, Πρόλογος στο Θεατρικό έργο "Ρινόκερος")

Διαβάστε τα αποσπάσματα από μια συνέντευξη που έγινε στις 13-8-1985*, πρώτα με τον Ιρανό και στη συνέχεια με τον Ιρακινό πρεσβευτή, σχετικά με τη διένεξη των δύο κρατών. Αν δε γνωρίζετε από άλλη πηγή τα γεγονότα, μπορείτε να αποφασίσετε με βεβαιότητα ποιο από τα δύο κράτη έχει το δίκαιο με το μέρος του; Ποιος ήταν ο εισβολέας; Ποιος βρισκόταν σε κατάσταση άμυνας;

Βρίσκετε ότι κάποιες λέξεις, μέσα από το λόγο των δύο πρεσβευτών κινδυνεύουν να χάσουν το νόημά τους, “να σκοτωθούν” όπως θα έλεγε ο ποιητής; Συζητήστε το θέμα των διαφορετικών οπτικών για το ίδιο ζήτημα, όπως αποτυπώνεται στη γλώσσα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΙΡΑΝΟ ΠΡΕΣΒΕΥΤΗ κ. ΑΧΜΑΤ ΑΝΤΖΑΛΟΥΓΙΑΝ (13/8/85, αποσπάσματα)

– Πριν από πέντε χρόνια το Ιράκ εισέβαλε στη χώρα σας. Θα ήθελα να μου εξηγήσετε την παρούσα κατάσταση στο μέτωπο.

– *Είπατε πως η χώρα μας δέχτηκε ιρακινή εισβολή. Εκεί βρίσκεται η ουσία του προβλήματος. Αν ο πόλεμος μπορούσε να περιγραφεί έτσι απλά, όπως μιλήσατε εσείς, και δεν ήταν ένα λουτρό αίματος, θα είχε τελειώσει. Ο λαός μας αισθάνεται πως δέχτηκε επίθεση, ενώ ήθελε να ζήσει ειρηνικά με τα αδελφά έθνη [...]. Η ιρακινή κυβέρνηση –κάνω διάκριση μεταξύ κυβέρνησης και λαού– μας επιτέθηκε, έκαψε τα σπίτια μας, σκότωσε τους άντρες και τα παιδιά. Ο λαός μας δε θα ξεχάσει ποτέ, γιατί ποτέ δεν κατάλαβε τους λόγους της εισβολής. Στην αρχή ήμασταν ανοργάνωτοι στρατιωτικά, τα οπλικά μας συστήματα ήταν αμερικανικά και, όπως η Αμερική ήταν ο κυριότερος εχθρός της επανάστασης, δεν μπορούσαμε να ανανεώσουμε τον οπλισμό μας. Ήμασταν λοιπόν εντελώς απροετοίμαστοι όταν δεχτήκαμε την επίθεση, κι ο ιρακινός στρατός μπόρεσε να διεισδύσει βαθιά μέσα στα εδάφη μας. Μπορούσαν να μας τσακίσουν κι αυτό ήθελαν [...]. Ο λαός έπρεπε να αμυνθεί. Οι άνδρες πήγαν στο μέτωπο εθελοντικά. Αρχίσαμε να αναδιοργανωνόμαστε και σιγά σιγά, έχοντας μόνο ελαφρύ οπλισμό, ανακτήσαμε τα εδάφη μας. Από την άλλη η ιρακινή κυβέρνηση χρησιμοποιούσε, με τη βοήθεια Ανατολής και Δύσης, όλο και πιο εξελιγμένο οπλισμό, ενώ εναντίον μας είχε επιβληθεί εμπάργκο. Σήμερα το μέτωπο στο μεγαλύτερο τμήμα του βρίσκεται στη διεθνή μεθόριο. Σε μερικά σημεία βρισκόμαστε σε ιρακινό έδαφος, ενώ σε άλλα οι Ιρακινοί κατέχουν δικά μας εδάφη. Θα ήθελα να πω πως δε διεκδικούμε ούτε ένα τετραγωνικό χιλιστό των ιρακινών εδαφών. Είμαστε όμως σε άμυνα. Πρέπει να αμυνθούμε· αυτό είναι όλο.*

– Τι όρους βάζετε για μια ειρήνη στο Ιράκ;

– *Σε ιδιωτικές συζητήσεις αξιωματούχοι πολλών χωρών που ήρθαν σε επαφή με Ιρανούς κυβερνητικούς εκπροσώπους έχουν παραδεχτεί πως το Ιράκ μας επιτέθηκε. Επίσημα όμως αρνούνται να πουν ότι δηλώνουν κατ’ιδίαν. Αν είχαν το κουράγιο να το δηλώσουν επίσημα, δε θα υπήρχε πρόβλημα. Έχουμε δεχτεί επίθεση και δεν αποδεχόμαστε καμιά μεσολάβηση. Η επιστροφή στη διεθνώς αναγνωρισμένη μεθόριο, η ανταλλαγή των αιχμαλώτων και η πολεμική αποζημίωση είναι οι πρωταρχικοί μας όροι. Θέλουμε να είμαστε σίγουροι πως δε θα υποστούμε ξανά επίθεση.*

* Μολονότι έχουν περάσει αρκετά χρόνια από τότε, οι συνέπειες της διένεξης εκείνης εξακολουθούν να είναι ορατές στις σχέσεις των κρατών της Μέσης Ανατολής αλλά και στη διεθνή πολιτική σκηνή.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΙΡΑΚΙΝΟ ΠΡΕΣΒΕΥΤΗ κ. ΝΑΜΠΙΑ ΝΑΖΙΕΜ (13/8/85, αποσπάσματα)

– Εδώ και πέντε χρόνια η χώρα σας εισέβαλε στο Ιράν. Ποιοι ήταν οι λόγοι που σας οδήγησαν σ' αυτόν τον πόλεμο;

– Πρώτα απ' όλα πρέπει να διορθώσουμε την ερώτηση. Κατ' αρχήν δεν είναι το Ιράκ που εισέβαλε στην Περσία. Οι περσικές δηλώσεις, στις οποίες αναφερόταν ωμά η διάθεση να καταλάβουν το Ιράκ και να ανατρέψουν το ιρακινό καθεστώς, διαδέχονταν η μία την άλλη. Θα σας εφοδιάσουμε με μια λίστα-ντοκουμέντο, που περιλαμβάνει όλες αυτές τις δηλώσεις. Τα λόγια έγιναν έργα. Στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1980 το Ιράν άρχισε να βομβαρδίζει τις παραμεθόριες ιρακινές πόλεις Χαρπίν, Μεντέλη και Ζορμπατία, καθώς και οικονομικούς στόχους. Έκλεισαν τον περσικό εναέριο χώρο για την ιρακινή αεροπορία και άρχισαν να παρεμποδίζουν τη ναυτιλία μας. Επίσης η αεροπορία τους άρχισε να βομβαρδίζει πολιτικούς στόχους σε ιρακινό έδαφος. Την ίδια εποχή είχαμε μεγάλες συγκεντρώσεις περσικών στρατευμάτων κατά μήκος της μεθορίου. Ήταν φανερό ότι ετοιμάζαν επίθεση. Μεταξύ 4 και 22 του Σεπτεμβρίου του 1980, το Ιράκ κατέβαλλε κάθε δυνατή προσπάθεια για την ειρηνική διευθέτηση της κρίσης. Όμως η Περσία ήταν αποφασισμένη να επιτεθεί, γι' αυτό και η ιρακινή κυβέρνηση είχε καθήκον να προστατέψει το λαό της. Έπρεπε λοιπόν να χτυπήσει τον εισβολέα πριν να επιτεθεί αυτός. Γι' αυτό το Ιράκ χρησιμοποίησε το νόμιμο δικαίωμα της αυτοάμυνας, που κατοχυρώνεται από το Διεθνές Δίκαιο. Έτσι ο ιρακινός στρατός μπήκε στα περσικά εδάφη, για να χτυπήσει τον περσικό στρατό προτού αυτός εισβάλει στο Ιράκ. Δεν είμαστε λοιπόν εμείς υπεύθυνοι για το ξεκίνημα του πολέμου, γιατί στο χρονικό διάστημα μεταξύ 4 και 22 του Σεπτεμβρίου του 1980 ήταν οι Πέρσες αυτοί που επέδραμαν επανειλημμένα στο Ιράκ.

– Ποιες είναι από τη μεριά της χώρας σας οι προϋποθέσεις για μια οριστική ειρήνη;

– Τον προηγούμενο Ιούνιο ο πρόεδρος μας έκανε δηλώσεις τονίζοντας όλες τις παλιότερες προτάσεις του Ιράκ για την ειρήνη και καθόρισε την ιρακινή αντίληψη για την ειρήνη, που συνοψίζεται στα εξής σημεία: 1) Άμεση κατάπαυση του πυρός. 2) Απελευθέρωση και ανταλλαγή όλων των αιχμαλώτων. 3) Επιστροφή των στρατιωτικών δυνάμεων στα διεθνή σύνορα. 4) Άμεση έναρξη διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο χωρών, που θα βασιστούν στην καλή πίστη, τη μη επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις του άλλου και το σεβασμό των επιλογών του. 5) Υπογραφή συμφώνου ειρήνης, που θα εξασφαλίζει την ειρήνη και την ασφάλεια στην περιοχή. Αυτή είναι η αντίληψή μας για την ειρήνη και δεν είναι καινούρια. Είναι η ίδια που ήταν και πριν από τις 4 Σεπτεμβρίου του 1980. Αυτό που θέλουμε είναι να σταματήσει ο πόλεμος, να καθίσουμε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, να επιλύσουμε όλες τις διαφορές μας ειρηνικά και να ζήσουν οι δύο λαοί ευτυχισμένοι.

(Περιοδικό "Τέταρτο", Οκτώβριος 1985)

Υποθέστε ότι με την ιδιότητα του πολιτικού σ' ένα από τα εμπόλεμα κράτη προσπαθείτε να πείσετε τους συμπολίτες σας να δεχτούν την **ειρήνη** που προτείνουν οι αντίπαλοι. Τι είδους επιχειρήματα θα χρησιμοποιούσατε;

Να συγκεντρώσετε πολιτικούς λόγους από τις εφημερίδες ή να μαγνητοφωνήσετε κάποιο πολιτικό λόγο που μεταδόθηκε από το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση. Να παρατηρήσετε αν στους λόγους αυτούς παρουσιάζονται ορισμένα από τα χαρακτηριστικά του πολιτικού λόγου που αναφέρονται στο παρακάτω απόσπασμα και να τα σχολιάσετε.

Ο λεκτικός πληθωρισμός στον πολιτικό λόγο χαρακτηρίζεται συχνότερα από πλεονασμούς, κατάχρηση συνωνύμων, διατύπωση βεβαιωτική, δεοντολογική και θαυμαστική, έντονη συναισθηματική φόρτιση και μεγαλοστομία. Παγιδεύει το δέκτη κυρίως συναισθηματικά και ηθικά με το μέγεθος και το βάρος των αξιών που προβάλλει η πολιτική ρητορεία.

Ο πολιτικός λόγος γενικότερα χειρίζεται λέξεις με γιγάντια ηθική διάσταση και τόσο μεγάλη συναισθηματική φόρτιση, ώστε το αξιολογικό τους βάρος λειτουργεί από μόνο του καταστροφικά στο νόημα. Λέξεις που δεν είναι σημασίες, αλλά αξίες, σε βαθμό που δεν έχουν πια νόημα, αλλά εξουσία και μάλιστα εξουσία που είναι αντιστρόφως ανάλογη προς το νόημα, “έθνος”, “σοσιαλισμός”, “λαός”, “παράδοση”, και άλλες πολλές. Λέξεις αξίες, λέξεις ταμπού, λέξεις που είναι παγίδες, γιατί αρκεί να προφερθούν και το μήνυμα παύει να χρειάζεται λογική συνοχή, γλωσσική επάρκεια, νοηματική αποτελεσματικότητα, παύει να χρειάζεται αιτιολόγηση και ακόμα περισσότερο αποδεικτικά τεκμήρια. Χάρη στις λέξεις - αξίες μπορεί να περιέχει το μήνυμα κραυγαλέα αντίφαση και να γίνεται δεκτό σαν συλλογισμός, μπορεί να περιέχει ταυτολογία, ανακολουθία, ακόμα και παραλογισμό και αυτό να μη γίνεται αυτόματα αντιληπτό, μπορεί να μην έχει καθόλου νόημα και να γίνεται δεκτό σαν κανονική πληροφορία.

(Α. Φραγκουδάκη, “Γλώσσα και Ιδεολογία”, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1987, σ. 158)

Δ. Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο

Ο επιστημονικός λόγος είναι λόγος περιγραφικός, ερμηνευτικός, αποδεικτικός. Αυτό σημαίνει ότι τον χρησιμοποιεί ο επιστήμονας στην προσπάθειά του **να περιγράψει, να ερμηνεύσει, να πείσει** στην προσπάθειά του δηλαδή να αναφερθεί στα πράγματα ή στην αντίληψη που έχουμε γι' αυτά. Από την άποψη αυτή ο επιστημονικός λόγος οφείλει να είναι απρόσωπος και αντικειμενικός. Άλλωστε, στην επιστήμη επικρατεί η λογική χρήση της γλώσσας και όχι η συγκινησιακή.

Στο κείμενο που ακολουθεί ο συγγραφέας επιχειρεί να αντικρούσει τα βασικά επιχειρήματα για την κατάργηση της θανατικής ποινής. Προσέξτε πώς οργανώνει το κείμενό του και αναπτύσσει την επιχειρηματολογία του. Διακρίνετε κάποια κλιμάκωση στην πορεία των επιχειρημάτων;

Η συζήτηση γύρω από τη σκοπιμότητα αλλά και την ορθότητα –ακόμα και τη συνταγματικότητα– της ποινής του θανάτου είναι πάντα ζωντανή και επίκαιρη. Ως βασικά επιχειρήματα για την κατάργηση της ποινής του θανάτου προβάλλονται: η αντίθεση της ποινής αυτής προς το κοινό αίσθημα, η βαναυσότητα της που έγκειται ιδιαίτερα στη γνώση του επικείμενου θανάτου και στην ψυχική τυραννία του μελλοθανάτου, η ανικανότητά της να αποτρέψει από τη διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων τους αποφασισμένους να τα τελέσουν, η ανελαστικότητα της ποινής αυτής τόσο κατά τη νομοθετική οριοθέτηση όσο και κατά τη δικαστική επιμέτρησή της, το ανεπανόρθωτο σε περίπτωση δικαστικής πλάνης, το ανεπίτρεπτο της αφαιρέσεως ανθρώπινης ζωής από την κρατική εξουσία, με τον ισχυρισμό ότι το έννομο αγαθό της ζωής είναι υπέρτερο από το έννομο αγαθό του κράτους. Υποστηρίζεται ακόμη ότι σύμφωνα με το νέο Σύνταγμα (άρθρο 2 § 1 Συντ. 1975), η θανατική ποινή είναι “αντισυνταγματική”, γιατί προσκρούει στην αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης προσωπικότητας που κατοχυρώνεται με συνταγματική διάταξη υπέρτερης ισχύος (2 § 1 Συντ. 1975) απέναντι στην επίσης συνταγματική διάταξη που προβλέπει τη θανατική ποινή (7 § 3 Συντ. 1975).

Τα επιχειρήματα αυτά είναι πολύ σοβαρά, αλλά όχι ακαταμάχητα. Η αντίθεση της θανατικής ποινής στο κοινό αίσθημα είναι αμφίβολη ή πάντως αναπόδεικτη. Υπάρχουν ίσα-ίσα περιπτώσεις που το “κοινό αίσθημα” απαιτεί την επιβολή θανατικής ποινής, όπως αποδείχτηκε πρόσφατα στην Γαλλία με την απαγωγή και τη δολοφονία ενός μικρού παιδιού. Η ψυχική τυραννία του μελλοθανάτου είναι ίσως το πιο σοβαρό επιχείρημα για την κατάργηση της θανατικής ποινής. Πραγματικά: ο καταδικασμένος σε θάνατο έχει το μοναδικό “προνόμιο” να γνωρίζει τη βεβαιότητα του επικείμενου θανάτου του, πράγμα που τον τοποθετεί έξω από τα όρια της ανθρώπινης υπάρξεως. Η υπαρξιακή-οριακή κατάσταση του μελλοθανάτου δεν είναι αντίθετη με το Σύνταγμα, αφού δεν έχει καμιά σχέση με την απαγορευμένη σ' αυτό προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ούτε όμως και αποτελεί μοναδική περίπτωση του θανατοποινίτη. Σε παρόμοια κατάσταση βρίσκονται άνθρωποι που ξεκινούν για μία “αποστολή θανάτου”, καθώς και ανίατα άρρωστοι που γνωρίζουν τον βέβαιο επικείμενο θάνατό τους. Η απίθανη παρέκκλιση από την πρόβλεψη δεν λείπει σαν αφηρημένη δυνατότητα σε καμία από τις παρόμοιες περιπτώσεις πορείας προς το θάνατο. Η ανικανότητα της θανατικής ποινής να αποτρέψει από την τέλεση σοβαρών εγκλημάτων τους αποφασισμένους να τα τελέσουν, που επικαλούνται ως άλλο επιχείρημα οι οπαδοί της καταργήσεως της ποινής του θανάτου, δεν έχει αποδειχτεί στην πράξη. Οι περιπτώσεις των εγκληματιών που με θολωμένο μυαλό προχωρούν στην τέλεση του εγκλήματος, απηφώνοντας την απειλή του θανάτου, δεν υπάγονται έτσι κι αλλιώς στις περιπτώσεις επιβολής θανατικής ποινής (πρβλ. Άρθρο 299 § 2 Π.Κ. άρθρο 36 Π.Κ.). Αντίθετα, για τους επαγγελματίες εγκληματίες η απειλή θανατικής ποινής έχει αναμφίβολα ανασταλτικό αποτέλεσμα. Έτσι εξηγείται, γιατί οι απαγωγείς, όταν βρεθούν σε αδιέξοδο, προτιμούν τις περισσότερες φορές να παραδοθούν παρά να σκοτώσουν τα θύματά τους. Το επιχείρημα

της ανελαστικότητας της ποινής είναι σωστό. Το ίδιο όμως ισχύει και για την ισόβια κάθειρξη που προτείνεται σε αντικατάστασή της. Η κατάργηση και της ισόβιας καθείρξεως δεν είναι σοβαρά υποστηρίξιμη στη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα. Το ανεπανόρθωτο της θανατικής ποινής είναι εντυπωσιακό αλλά παραπλανητικό επιχειρήμα. Κάθε ποινή όταν εκτελεστεί είναι ανεπανόρθωτη, εκτός από τη χρηματική ποινή. Τα χρόνια που έμεινε κανείς στη φυλακή δεν γυρίζουν πίσω, ούτε οι ευκαιρίες που έχασε στη ζωή του ξαναπαρουσιάζονται. Το ανεπανόρθωτο είναι ζήτημα ποσοτικού μεγέθους στην περίπτωση της θανατικής ποινής. Εκείνο που πρέπει να προσέξουμε είναι να αποφεύγεται η έκδοση πλανημένων δικαστικών αποφάσεων ή –στο μέτρο που αυτό δεν είναι εφικτό– να αποφεύγεται η επιβολή της θανατικής ποινής σε περίπτωση υπάρξεως και της παραμικρής υπόνοιας για ενδεχόμενο εκδόσεως πλανημένης αποφάσεως.

Το επιχειρήμα ότι δεν επιτρέπεται η αφαίρεση της ανθρώπινης ζωής από την κρατική εξουσία είναι μεταφυσικό και όχι θετικό. Το “επιτρέπεται” ή είναι νομικής ή είναι ηθικής-μεταφυσικής προελεύσεως. Το πρώτο δεν μπορεί να συμβαίνει, γιατί η νομική απαγόρευση πηγάζει από την ίδια την κρατική εξουσία. Κάτι λοιπόν που αυτή επιτρέπει στον εαυτό της δεν μπορούμε να πούμε πως απαγορεύεται νομικά. Το δεύτερο, και αν υποθεθεί αληθινό στο περιεχόμενό του, δεν μπορεί να ενδιαφέρει το δίκαιο. Η υπεροχή του εννόμου αγαθού της ανθρώπινης ζωής είναι εξάλλου σχετική και όχι απόλυτη. Αφού έγινε λόγος για έννομο αγαθό, προϋποτίθεται αναγνώρισή του από μία έννομη τάξη. Έννομη όμως τάξη έξω από την κρατική εξουσία δεν νοείται. Αφού λοιπόν η αναγωγή του αγαθού “ανθρώπινη ζωή” σε έννομο οφείλεται στην κρατική εξουσία, είναι νομικά παράλογο να προτάσσεται το πρώτο απέναντι στη δεύτερη. Βέβαια, χωρίς ανθρώπινη ζωή η κρατική εξουσία είναι ένα τίποτα. Εξίσου όμως και η νομική προστασία της ανθρώπινης ζωής είναι ανύπαρκτη χωρίς κρατική εξουσία. Από μεταφυσική άποψη βέβαια δεν υπάρχει αμφιβολία για την υπεροχή της ανθρώπινης ζωής. Από θετική-κοινωνική όμως άποψη και μάλιστα από νομική άποψη το θέμα δεν είναι τι έχει μεγαλύτερη (οντολογική) αξία, αλλά τι προηγείται στην προστασία. Και στην προστασία προηγείται όχι αυτό που έχει μεγαλύτερη αξία, αλλά αυτό που παρέχει την προστασία. Η αυτοπροστασία θετικά (στην κοινωνική πραγματικότητα) προηγείται της ετεροπροστασίας.

Όταν λοιπόν η κρατική εξουσία παρέχει στην ανθρώπινη ζωή τη νομική προστασία, ρεαλιστικά επιφυλάσσει στον εαυτό της την προηγούμενη αυτοπροστασία της. Τέλος, το επιχειρήμα για την αντισηματικότητα της θανατικής ποινής δεν στέκεται, ούτε τυπικά ούτε ουσιαστικά. Τυπικά, γιατί αντισυνταγματικοί κανόνες του Συντάγματος δεν υπάρχουν, όπως είδαμε. Ουσιαστικά, γιατί η θανατική ποινή δεν προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια περισσότερο από όσο την προσβάλλει οποιαδήποτε άλλη ποινή και μάλιστα η ισόβια στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, του οντολογικού αυτού στοιχείου της ανθρώπινης υπάρξεως. Όσοι λοιπόν αγωνιούν ειλικρινά για την “ανθρώπινη αξιοπρέπεια”, πρέπει να έχουν το θάρρος να φωνάζουν: “Καταργήστε τις ποινές”! Αρκεί όμως αυτή η ρομαντική κραυγή για το μετασχηματισμό της κοινωνίας; Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν κρέμεται στις ποινές. Εξαρτάται από την όλη κοινωνική δομή και προς αυτήν πρέπει να στρέψουν την αγωνιστική τους προσπάθεια όσοι αγωνιούν για τη διατήρησή της.

(Ι. Μανωλεδάκη, Γενική θεωρία του ποινικού δικαίου, τ. Β', 1978, σελ. 207-209)

Δοκιμάστε να κάνετε μία διαφορετική παραγραφοποίηση του κειμένου προσέξτε ιδιαίτερα τη συνοχή των παραγράφων.

Πώς χαρακτηρίζει ο συγγραφέας τα επιχειρήματα για την κατάργηση της θανατικής ποινής; Είναι πειστικοί οι χαρακτηρισμοί αυτοί;

“Το επιχείρημα ότι δεν επιτρέπεται η αφαίρεση... την προηγούμενη αυτοπροστασία της”. Να σχολιάσετε τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα στο παραπάνω απόσπασμα.

Ξαναδιαβάστε τον επίλογο του κειμένου και σχολιάστε τον τόνο που επικρατεί. Ευθυγραμμίζεται ή διαφοροποιείται από τον τόνο του υπόλοιπου κειμένου; Δοκιμάστε να γράψετε έναν επίλογο υιοθετώντας τον ουδέτερο τόνο που χαρακτηρίζει το υπόλοιπο κείμενο.

Σημειώστε τις ειδικές λέξεις (ειδικό λεξιλόγιο) που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, π.χ. ανελαστικότητα της ποινής, διάπραξη εγκλημάτων, νομοθετική οριοθέτηση, έννομο αγαθό. Χρησιμοποιήστε πέντε από αυτές σε φράσεις.

Να γράψετε ένα κείμενο που θα παρουσιάζει: α) το πρόβλημα που απασχολεί το συγγραφέα, β) τη θέση του, γ) τα επιχειρήματά του, δ) το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει.

Το παρακάτω κείμενο αποτελεί το προλογικό μέρος της ετήσιας αναφοράς που συντάσσει η Διεθνής Αμνηστία στο πλαίσιο της εκστρατείας της για την κατάργηση της θανατικής ποινής. Να το συγκρίνετε με το αντίστοιχο επιστημονικό κείμενο που προηγήθηκε και να εντοπίσετε τις διαφορές του ως προς τους τρόπους πειθούς και το ύφος του, λαμβάνοντας υπόψη το σκοπό για τον οποίο γράφτηκε το κάθε κείμενο.

Γιατί πρέπει να καταργηθεί η θανατική ποινή;

Ήρθε η ώρα για την κατάργηση της θανατικής ποινής σε όλες τις χώρες του κόσμου. Η ανάγκη για την κατάργηση γίνεται ολοένα και πιο επιτακτική. Παντού η εμπειρία δείχνει ότι η εκτέλεση της θανατικής ποινής αποκτηνώνει αυτούς που εμπλέκονται στη διαδικασία της. Πουθενά δεν έχει αποδειχτεί ότι η θανατική ποινή αποτελεί το πιο αποτελεσματικό μέσο για την καταστολή του εγκλήματος ή της πολιτικής βίας. Στη μία χώρα μετά την άλλη, η θανατική ποινή επιβάλλεται δυσανάλογα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες· εφαρμόζεται κυρίως σε βάρος των φτωχών ή των φυλετικών και εθνικών μειονοτήτων. Συχνά χρησιμοποιείται ως μέσο πολιτικής καταπίεσης. Εφαρμόζεται και επιβάλλεται με αυθαίρετο τρόπο. Είναι μία αμετάκλητη ποινή που αναπόφευκτα καταλήγει στην εκτέλεση αθώων. Αποτελεί παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. [...]

Η θανατική ποινή εκτελείται εν ονόματι της πολιτείας και επομένως αφορά τον κάθε πολίτη. Ο καθένας οφείλει να είναι ενήμερος σχετικά με το τι είναι η θανατική ποινή, πώς χρησιμοποιείται, πώς επιδρά στους κατάδικους, με ποιον τρόπο παραβιάζει θεμελιώδη δικαιώματα.

Η θανατική ποινή είναι ένας “εν ψυχρώ” και “εκ προμελέτης” φόνος που διαπράττει η πολιτεία. Η στέρηση της ζωής αποτελεί το μέγιστο της εξουσίας που μπορεί να ασκήσει η πολιτεία επάνω σ’ ένα άτομο. Επομένως το θέμα της κατάργησης της θανατικής ποινής συνδέεται άμεσα με το ερώτημα εάν η πολιτεία έχει το δικαίωμα να την επιβάλλει.

Όταν, πριν από 40 χρόνια, χώρες από όλον τον κόσμο συνήλθαν για να ιδρύσουν τα Ενωμένα Έθνη, γνώριζαν καλά τι μπορεί να συμβεί, όταν μία πολιτεία πιστέψει ότι έχει δικαίωμα να ασκήσει απεριόριστη εξουσία στους πολίτες της. Η συγκλονιστική έκταση της θηριωδίας και της τρομοκρατίας κατά

τη διάρκεια του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου και οι συνέπειές της σε όλο τον κόσμο ήταν ακόμη νωπές το Δεκέμβριο του 1948, όταν η Γενική Σύνοδος των Ενωμένων Εθνών υιοθέτησε χωρίς αντίρρηση τη Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Η Παγκόσμια Διακήρυξη είναι μία συμφωνία ανάμεσα στα έθνη με σκοπό την προαγωγή των βασικών δικαιωμάτων και την εδραίωση της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης. Διακηρύσσει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι εγγενή σε κάθε ανθρώπινη ύπαρξη. Δεν είναι προνόμια που μπορεί μία κυβέρνηση να τα δώσει σε κάποιον ή να του τα αφαιρέσει-χαρίσει, γιατί έδειξε καλή ή κακή διαγωγή αντίστοιχα.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα περιορίζουν την εξουσία που μπορεί να ασκήσει η πολιτεία σ' έναν άνδρα, σε μία γυναίκα, σ' ένα παιδί. Από αυτήν την άποψη το κίνημα για την κατάργηση της θανατικής ποινής δεν μπορεί να διαχωριστεί από το κίνημα για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η Παγκόσμια Διακήρυξη αναγνωρίζει το δικαίωμα του κάθε ατόμου για τη ζωή και αναφέρει κατηγορηματικά ότι δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται κανένας σε βασανιστήρια ή σε σκληρή, απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία. Η άποψη της Διεθνούς Αμνηστίας είναι ότι η θανατική ποινή παραβιάζει αυτά τα δικαιώματα [...]

Η σκληρότητα της θανατικής ποινής είναι εμφανής. Όπως τα βασανιστήρια, έτσι και η θανατική εκτέλεση αποτελεί τη μέγιστη φυσική και ηθική βλάβη που μπορεί να υποστεί ένα άτομο από την πολιτεία.

Αν το κρέμασμα από τα χέρια μέχρι να προκληθεί αφόρητος πόνος καταδικάζεται ως βασανιστήριο, πώς να μην καταδικαστεί-στηλιτευτεί (ως βασανιστήριο) το κρέμασμα από το λαιμό μέχρι να προκληθεί ο θάνατος από ασφυξία; Αν η διοχέτευση ηλεκτρικού ρεύματος 100 Volt στα πιο ευαίσθητα μέρη του ανθρώπινου σώματος προκαλεί στον κόσμο την αηδία, ποια αντίδραση πρέπει να προκαλέσει η διοχέτευση 2000 Volt στο σώμα του θανατοποινίτη; [...]

Ο φυσικός πόνος που προκαλεί στον κατάδικο η θανατική εκτέλεση δεν μπορεί να καταμετρηθεί·

ούτε μπορεί να υπολογιστεί η ψυχική οδύνη του θανατοποινίτη που αναμένει τον επικείμενο θάνατό του. Η θανατική καταδίκη μπορεί να εκτελεστεί έξι λεπτά μετά από δίκη με συνοπτική διαδικασία, έξι εβδομάδες μετά από ομαδική δίκη ή δεκαέξι χρόνια μετά από μακροχρόνιες, νόμιμες διαδικασίες· σε κάθε περίπτωση πάντως ο κατάδικος υποβάλλεται σε εξαιρετικά σκληρή, απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και τιμωρία. [...]

Πολλές κυβερνήσεις έχουν ήδη αναγνωρίσει ότι η θανατική ποινή δε συμβιβάζεται με το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα. [...] Ωστόσο 100 χώρες συνεχίζουν να τη διατηρούν, συνήθως με τη δικαιολογία ότι είναι απαραίτητη. Μόνο με την θανατική ποινή, υποστηρίζουν, μπορεί να αντι-

μετωπιστεί αποτελεσματικά μία συγκεκριμένη ανάγκη της κοινωνίας. Και τονίζουν ότι η ανάγκη αυτή είναι τόσο μεγάλη, ώστε δικαιολογείται η σκληρότητα της θανατικής ποινής.

Οι κοινωνικές ανάγκες που σύμφωνα με την παραπάνω άποψη δικαιολογούν τη χρήση της θανατικής ποινής διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Σε ορισμένες χώρες η θανατική ποινή νομιμοποιείται ως μέσο για την τιμωρία και την αποτροπή της ανθρωποκτονίας ή του βιασμού, ενώ σε άλλες θεωρείται αναγκαία για την εξάλειψη της εμπορίας ναρκωτικών, της τρομοκρατίας ή της οικονομικής διαφθοράς. Τέλος σε μερικές χώρες χρησιμοποιείται από τους κρατούντες για την εξόντωση των πολιτικών αντιπάλων τους.

Ωστόσο, οποιαδήποτε κι αν είναι η σκοπιμότητα που προβάλλεται, η άποψη ότι είναι επιτρεπτό για μία κυβέρνηση να δικαιολογήσει μία τόσο σκληρή ποινή όσο η θανατική έρχεται σε αντίθεση με την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ουσία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έγκειται ακριβώς σ' αυτό: ότι ορισμένα μέσα δεν πρέπει ποτέ να χρησιμοποιούνται για την προστασία της κοινωνίας, εφόσον με τη χρήση τους παραβιάζονται οι ίδιες αρχές που καθιστούν την κοινωνία άξια προστασίας. Όταν λοιπόν παραβλέπεται χάριν κάποιας σκοπιμότητας αυτή η βασική διάκριση ανάμεσα σε θεμιτά και αθέμιτα μέσα, τότε αυτόματα όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα εκτίθενται σε κίνδυνο και όλα τα άτομα απειλούνται εξίσου.

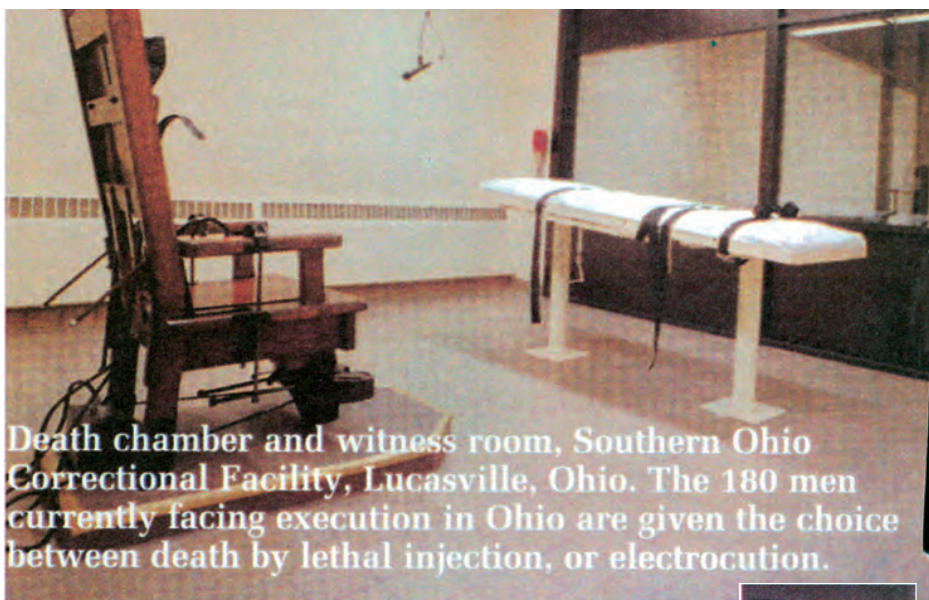
Έγκυρες έρευνες σε διάφορες χώρες, π.χ. η πρόσφατη έρευνα του ΟΗΕ (1988), καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι δεν έχει αποδειχτεί επιστημονικά, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, ότι η θανατική ποινή έχει μεγαλύτερη αποτρεπτική δύναμη από την ισόβια κάθειρξη. Αναμφισβήτητα η θανατική ποινή, εξουδετερώνοντας οριστικά τον κατάδικο,

τον εμποδίζει να επαναλάβει το έγκλημα. Ωστόσο δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι ο θανατοποινίτης πραγματικά θα το επαναλάμβανε, αν ζούσε. [...]

Εξάλλου δεν υπάρχει καμία μαρτυρία που να βεβαιώνει την άποψη ότι η απειλή της θανατικής ποινής μπορεί να αποτρέψει εγκλήματα με πολιτικά κίνητρα ή τρομοκρατικές ενέργειες.

Αντίθετα, το ενδεχόμενο να γίνει κάποιος με την εκτέλεσή του πολιτικός μάρτυρας, μπορεί να τον παρακινήσει σε τέτοιες πράξεις.

Κάθε κοινωνία επιζητεί προστασία από το έγκλημα. Η

επιβολή της θανατικής ποινής ενώ δεν αποτελεί λύση, προκαλεί την εσφαλμένη εντύπωση ότι λαμβάνονται “σθεναρά” μέτρα κατά του εγκλήματος. Έτσι αποσπά την προσοχή από τα πιο σύνθετα μέτρα που είναι πραγματικά αναγκαία. [...]

Όταν τα επιχειρήματα σχετικά με την «αποτροπή» και την «εξουδετέρωση» των εγκληματιών ανατραπούν, παραμένει ένα ακόμα αρκετά ισχυρό· αυτό που υποστηρίζει τη δίκαιη τιμωρία του δράστη. Σύμφωνα με αυτό το επιχειρήμα υπάρχουν εγκλήματα τόσο αποτρόπαια, που η εκτέλεση του δράστη αποτελεί τη μόνη δίκαιη “ανταμοιβή”.

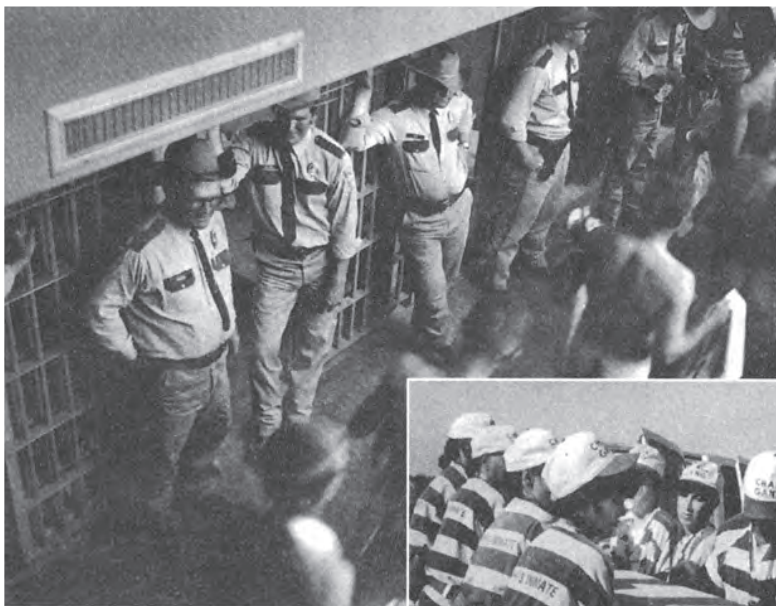
Πρόκειται για ένα επιχειρήμα με έντονα συναισθηματική φόρτιση. Με την αποδοχή του ακυρώνεται αυτόματα η βάση στην οποία στηρίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αν δεχτούμε ότι ένας στυγερός εγκληματίας “αξίζει” τη σκληρότητα της θανατικής ποινής, γιατί να μη δεχτούμε τότε ότι και άλλοι, για παρόμοιους λόγους, “αξίζουν” τα βασανιστήρια, τη φυλάκιση ή τον τουφεκισμό χωρίς να προηγηθεί δίκη; Αλλά τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αναπαλλοτρίωτα. Δεν επιτρέπεται κανείς να τα αφαιρέσει ακόμα και από τον πιο τρομερό εγκληματία.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα αφορούν εξίσου τους χειρότερους όπως και τους καλύτερους από μας, και γι’ αυτόν ακριβώς το λόγο μάς προστατεύουν. Εξάλλου πίσω από το επιχειρήμα για δίκαιη ανταπόδοση κρύβεται η επιθυμία για εκδίκηση. Όμως η ιστορία του αγώνα για την εγκαθίδρυση κράτους δικαίου είναι ουσιαστικά η ιστορία του αγώνα για τον περιορισμό της προσωπικής εκδίκησης στη δημόσια ζωή και στους νομικούς κώδικες. [...]

Η άποψη ότι κάποιοι άνθρωποι “αξίζουν” τη θανατική ποινή προϋποθέτει βέβαια ότι η πολιτεία εί-

ναι σε θέση να καθορίσει ακριβώς ποιοι είναι αυτοί. Η πρακτική της θανατικής ποινής όμως αποκαλύπτει ότι δεν υπάρχει κανένα σύστημα ποινικής δικαιοσύνης που να αποφασίζει με απολύτως αλάνθαστη κρίση ποιος πρέπει να ζήσει και ποιος να πεθάνει. Αντίθετα, φαίνεται ότι όλα τα συστήματα δικαιοσύνης είναι ευάλωτα, υποπίπτουν σε λάθη ή κάνουν διακρίσεις [...]

Το “αβέβαιο” και το “αυθαίρετο” της ανθρώπινης κρίσης επηρεάζει βέβαια όλες τις δι-

καστικές αποφάσεις. Ωστόσο μόνο μια δικαστική απόφαση, αυτή που καταδικάζει τον κατηγορούμενο σε θάνατο, επιβάλλει μία ποινή αμετάκλητη και μη επανορθώσιμη. [...]

Η θανατική ποινή ως μέσο για την εξάλειψη των πολιτικών διαφωνιών είναι αποτρόπαια. Ως μέσο για να προστατευτεί η κοινωνία από το έγκλημα αποτελεί ψευδαίσθηση. [...] Παραμένει πάντοτε παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αυτό το κείμενο περιγράφει πώς χρησιμοποιείται η θανατική ποινή σε όλον τον κόσμο. Καθορίζει επίσης την επιλογή που αντιμετωπίζει κάθε κοινωνία και κάθε μέλος της. Πρόκειται για την επιλογή που θέτει το ερώτημα τι είδους κόσμο θέλουν και επιδιώκουν οι άνθρωποι να οικοδομήσουν: έναν κόσμο όπου επιτρέπεται στην πολιτεία να σκοτώνει επιβάλλοντας μία μόνιμη ποινή ή έναν κόσμο που βασίζεται στο σεβασμό προς την ανθρώπινη ζωή και τα ανθρώπινα δικαιώματα – έναν κόσμο χωρίς εκτελέσεις;

(Όταν η πολιτεία σκοτώνει... Η θανατική ποινή παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Έκδοση της Διεθνούς Αμνηστίας, Λονδίνο 1989)

Υποθέστε ότι σε μια ξένη χώρα επίκειται η εκτέλεση ενός νεαρού θανατοποινίτη. Το γεγονός έλαβε διεθνείς διαστάσεις.

α) Στην πόλη σας έχει δημιουργηθεί μια κίνηση διαμαρτυρίας για την επικείμενη εκτέλεση και σας αναθέτουν τη σύνταξη μιας σχετικής επιστολής. Συντάξτε την επιστολή (μέχρι 300 λέξεις) προς τον πρόεδρο της χώρας (X) υποστηρίζοντας το αίτημα για τη μη εκτέλεση του θανατοποινίτη.

Ή

β) Να υποθέσεις ότι αποφασίζεις να κοινοποιήσεις τις απόψεις σου για το θέμα της θανατικής ποινής με ένα άρθρο σου σε τοπική εφημερίδα.

Στο κείμενό σου μπορείς αρχικά να αναφερθείς σε κάποιο από τα επιχειρήματα των κειμένων που διάβασες (του Ι. Μανωλεδάκη και της Διεθνούς Αμνηστίας), να συμφωνήσεις ή να προσπαθήσεις να τα ανασκευάσεις, και στη συνέχεια να αναπτύξεις τη δική σου άποψη (400-500 λέξεις περίπου).

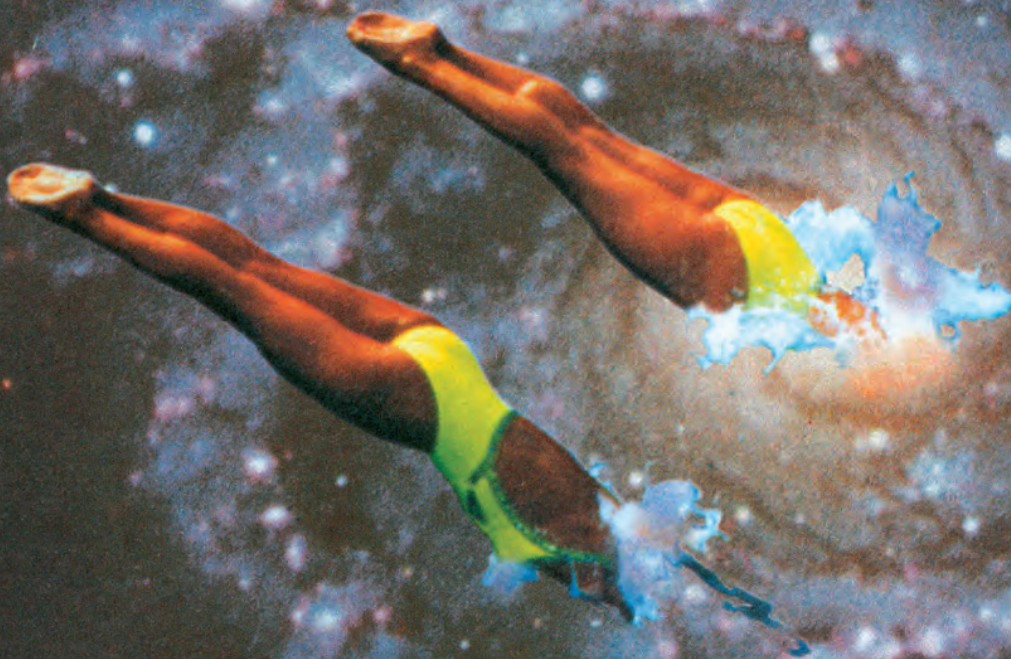
amnesty international briefing

Rights for all

Human rights in the
United States of America

- 1 *ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑΝΟΗΤΟ ΟΤΙ ο άνθρωπος αισθάνεται το Σύμπαν εχθρικό και τον εαυτό του εξόριστο σε μία γωνιά του. Εξόριστο για δύο λόγους. Πρώτα, γιατί το Σύμπαν εμφανίζεται απέραντα μεγάλο και με άπειρη ποικιλία μορφών ύλης. Δεύτερο, γιατί το Σύμπαν δεν φαίνεται να έχει κάποιο σκοπό· ο πολύπλοκος μηχανισμός του, παρά τη θαυμαστή εσωτερική αλληλουχία του, φαίνεται να λειτουργεί ερήμην του ανθρώπου.*
- 2 *Η προσεκτική όμως μελέτη και παρατήρηση του Σύμπαντος αποκαλύπτει πιθανόν κάποια επιδέξια κρυμμένη σκοπιμότητα. Υπάρχει, καταρχήν, μία σειρά αξιοσημείωτων συμπτώσεων, ως προς τα μεγέθη. Φαίνεται δηλαδή ότι η ανθρώπινη κλίμακα συμπίπτει περίπου με το γεωμετρικό μέσο όρο της αστρονομικής και της πυρηνικής κλίμακας. Ένα πρωτόνιο, για παράδειγμα, έχει μάζα 2×10^{-24} gr, ενώ ένα συνηθισμένο αστέρι γύρω στα 2×10^{33} gr. Ο γεωμετρικός μέσος όρος είναι 6×10^4 gr, ή 60 κιλά· η τυπική συνεπώς μάζα του ανθρώπινου σώματος. Οι γραμμικές, εξάλλου, διαστάσεις του ανθρώπου, που είναι γύρω στα 2 μέτρα, δεν απέχουν πολύ από το γεω-*

Η ανθρωπική αρχή, ή η ύπαρξη σκοπιμότητας στο Σύμπαν

μετρικό μέσο όρο των διαστάσεων του ατομικού πυρήνα (10^{-13} cm) και των αποστάσεων μεταξύ των αστερών (10^{18} cm, δηλαδή ένα έτος φωτός). Ο άνθρωπος, συνεπώς, βρίσκεται στο μέσον της τεράστιας κλίμακας που συνδέει με κατάλληλο τρόπο το μικρόκοσμο με το μεγάκοσμο.

- 3 Αυτές και άλλες συμπτώσεις, υποδεικνύουν, ίσως, ότι η ανθρώπινη παρουσία στο Σύμπαν έχει κάποια σημασία. Και βάσει αυτών, διατυπώθηκε το περίφημο “ανθρωπικό αξίωμα” που έχει διάφορες παραλλαγές. Όπως παρατηρεί ο B. Carter, “παρόλο που ο Κοπέρνικος έδειξε ότι δεν κατέχουμε κάποια προνομιακή θέση στο Σύμπαν, η θέση του ανθρώπινου παρατηρητή είναι αναγκαστικά ιδιαίτερη. Τουλάχιστον από το γεγονός ότι ορισμένες συνθήκες θερμοκρασίας και χημικού ή φυσικού περιβάλλοντος είναι προϋποθέσεις για την ύπαρξή του”.
- 4 Η ανθρωπική αρχή αλλάζει την οπτική γωνία μας ως προς το Σύμπαν. Δεν είναι ότι στη μακράιωνη εξέλιξή του το Σύμπαν δημιούργησε τυχαία τις κατάλληλες συνθήκες για να υπάρξει ανθρώπινη ζωή σ’ αυτόν εδώ, ή άλλους πλανήτες· αλλά, ίσα ίσα, η ύπαρξη του ανθρώπου προϋποθέτει ένα συγκεκριμένο Σύμπαν, από τα πολλά δυνατά.

- 5 Προς την εκπλήρωση του σκοπού αυτού, για τις τιμές των φυσικών σταθερών ή άλλων χαρακτηριστικών μεγεθών, δεν υπήρχαν μεγάλα περιθώρια επιλογής. Πράγματι, ας θυμηθούμε τα πρώτα λεπτά της δημιουργίας του Σύμπαντος· τότε που στην αρχέγονη υπέρθερμη σφαίρα το ήλιο συντίθεται από το υδρογόνο. Υπολογισμοί δείχνουν ότι μία πολύ μικρή μεταβολή στους παράγοντες που ρυθμίζουν την πυρηνοσύνθεση –μεταβολή στη “σταθερά λεπτής υφής” της Πυρηνικής Φυσικής– αρκεί για να παραχθεί ένα τελείως διάφορο σύμπαν. Που θα περιείχε δηλαδή πολύ λίγο ήλιο ή πολύ λίγο υδρογόνο. Αστέρια, όμως, τουλάχιστον όπως τα ξέρομε, θα ήταν αδύνατο τότε να υπάρξουν και η ζωή θα ήταν ανέφικτη.

- 6 Ανάλογα ισχύουν και για τη σταθερά βαρύτητας, που είναι η ίδια σε όλο το Σύμπαν και ρυθμίζει τη βαρυτική έλξη ανάμεσα στα σώματα. Είδαμε ότι τα αστέρια παράγουν ενέργεια, επειδή διαρκώς αγωνίζονται να εξουδετερώσουν τη βαρύτητα. Αν η ένταση της βαρύτητας ήταν, για παράδειγμα, μερικές φορές μεγαλύτερη, η ενέργεια θα έπρεπε να παράγεται με εντατικότερο ρυθμό. Τα περισσότερα αστέρια θα ήσαν τότε “μπλε γίγαντες”, αστέρια δηλαδή που δεν ζουν αρκετά για να έχουν τη χρονική άνεση οι οργανισμοί να αναπτυχθούν. Το ίδιο και αν η ένταση της βαρύτητας ήταν μία τάξη μεγέθους μικρότερη. Πολλά αστέρια θα ανήκαν τότε στην κατηγορία των “ερυθρών νάνων” που εκπέμπουν λίγη ακτινοβολία. Η πιθανότητα να βρεθεί ένας πλανήτης στη στενή περιοχή αυτής της ακτινοβολίας είναι ελάχιστη.

- 7 Ανάλογες παρατηρήσεις μπορεί να διατυπωθούν και για την ηλεκτρομαγνητική δύναμη. Αν η ένταση της ηλεκτρομαγνητικής δυνάμεως ήταν μικρότερη, ο σχηματισμός ατόμων ή μορίων θα ήταν αδύνατος. Διότι η ηλεκτρομαγνητική δύναμη συγκρατεί τα ηλεκτρόνια σε τροχιές γύρω από τον πυρήνα· και είναι αυτή που επιτρέπει, με κατάλληλους δεσμούς, το σχηματισμό μορίων. Η μικρότερη ένταση συνεπάγεται ένα Σύμπαν εξαιρετικά απλό: Με ηλεκτρόνια μόνον και πυρήνες, χωρίς τα πολύπλοκα οργανικά μόρια, και συνεπώς, χωρίς ζωή. Ισχυρότερες ηλεκτρομαγνητικές δυνάμεις θα σήμαιναν, αντίθετα, παντοτινή δέσμευση των ηλεκτρονίων από τους πυρήνες και αδυναμία χημικών αντιδράσεων. Ο τριπλασιασμός, για παράδειγμα, της εντάσεως θα υποχρέωνε το νερό, τη βάση των βιολογικών οργανισμών, να είναι στερεό σ’ όλες τις θερμοκρασίες.

- 8 Σύμφωνα με τον Στ. Τραχανά, που έχει επεξεργασθεί μία ενδιαφέρουσα παραλλαγή του ανθρωπίνου αξιώματος: “Όλοι οι φυσικοί νόμοι, χωρίς εξαίρεση, είναι βιολογικά αναγκαίοι. Καθένας τους δεν είναι βιολογικά περιττός. Όλοι επιτελούν μία βιολογικά ζωτική λειτουργία”.
- 9 Μπορεί κανείς να συνεχίσει επί πολύ. Η παρουσία του ανθρώπου και ο κόσμος γύρω του “ερμηνεύονται”, με συνέπεια, σαν αποτέλεσμα της κατάλληλης εκλογής των φυσικών νόμων και των φυσικών σταθερών. [...]
- 10 Το ανθρωπικό αξίωμα είναι λοιπόν ένας τρόπος να ερμηνεύονται γεγονότα, ακόμα και στα αρχικά στάδια του Σύμπαντος, από μία μεταγενέστερη, αναμφισβήτητη παρουσία: Αυτήν του ανθρώπου ως παρατηρητή. Και δίδει το ανθρωπικό αξίωμα τη μεταφυσική αλλά και την επιστημονική ικανοποίηση της διερευνήσεως πολλών φαινομένων ή μεγεθών, με αφετηρία αυτό και μόνον το “εξαιρετικό” γεγονός. Η εύστοχη φράση του Αϊνστάιν, ότι “το πιο ακατανόητο γεγονός, σχετικά με το Σύμπαν, είναι κατανοητό”, αποκτά έτσι μία άλλη διάσταση. Το Σύμπαν είναι κατανοητό, από τη στιγμή που ως σκοπό του θεωρήσουμε τη δημιουργία σκεπτόμενων όντων.
- 11 Μία όμως που η τόλμη δεν μας εγκαταλείπει, μπορούμε να θέσουμε ένα ακόμα ριζικότερο ερώτημα: Υπάρχει, άραγε, κάποιος επιστημονικός –και όχι θεολογικός ή μεταφυσικός– λόγος, που το Σύμπαν έχει αυτή τη σκοπιμότητα;
- 12 Σύμφωνα με τον J. Wheeler, που διατύπωσε μία ακραία παραλλαγή της ανθρωπικής αρχής, το Σύμπαν είναι ανάγκη να δημιουργήσει τον άνθρωπο, για να υπάρξει το ίδιο! Τούτο στηρίζεται σε μία ερμηνεία της Κβαντομηχανικής, της θεωρίας που περιγράφει με ακρίβεια, αν και πιθανοκρατικά, τον ατομικό κόσμο.
- 13 Ένα γεγονός του μικρόκοσμου, σύμφωνα μ’ αυτήν την ερμηνεία, υπάρχει, μόνο αν παρατηρηθεί. Τότε και μόνο τότε, αναδύεται στην πραγματικότητα μία από τις δυνατές καταστάσεις του. Η περίφημη γάτα του Schrodinger –θεμελιωτή της Κβαντομηχανικής– η έγκλειστη σ’ ένα αδιαφανές κουτί, και απειλούμενη από την τυχαία εκπυροσκόρτηση ενός όπλου, δεν είναι ούτε νεκρή, ούτε ζωντανή. Είναι εν δυνάμει και τα δύο. Και μόνον το άνοιγμα του κουτιού –η παρατήρηση– την τοποθετούν οριστικά σ’ έναν από τους δύο κόσμους. Έτσι και το Σύμπαν: Για να είναι πραγματικό, πρέπει να εξελιχθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρξουν οι παρατηρητές του. “Ο παρατηρητής”, λέει ο Wheeler, “είναι απαραίτητος για τη δημιουργία του Σύμπαντος, όσο και το Σύμπαν για τη δημιουργία του παρατηρητή”. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι, παρά την έλξη που εξασκούν παρόμοιες νοητικές ακροβασίες, ελάχιστα γίνονται αποδεκτές από τον επιστημονικό λόγο.
- 14 Αν όμως ελάχιστες μεταβολές των φυσικών σταθερών αρκούν για να παράγουν ένα σύμπαν τελείως διαφορετικά, είναι, άραγε, το δικό μας το μόνο “Σύμπαν” σήμερα, ή ακόμη περισσότερα, το μόνο που υπήρξε ποτέ;
- 15 Μία ριζοσπαστική ιδέα είναι ότι το Σύμπαν μας είναι ένα από τα πολλά, μπορεί και άπειρα, άλλα σύμπαντα. Το καθένα έχει τις δικές του τιμές των φυσικών σταθερών και εξελίσσεται με ανάλογους ή τους ίδιους νόμους. Τα περισσότερα από αυτά τα σύμπαντα δεν είναι ικανά να φιλοξενήσουν την ανθρώπινη ζωή. Παρόλο που δεν αποκλείεται να έχουν λοιπόν μεγάλη ομορφιά και μεγαλοπρέπεια, δεν υπάρχει κανείς να το βεβαιώσει. Υπάρχουν τα σύμπαντα αυτά απλώς παράλληλα με το δικό μας· ή υπήρξαν σαν αποτέλεσμα κάποιας άλλης αρχικής εκρήξεως, ενός άλλου συμπαντικού κύκλου με τις δικές του τιμές φυσικών σταθερών. Από όλες αυτές τις προσπάθειες για αυτογνωσία, λίγες ίσως είχαν την ικανοποίηση της επιτυχίας με τη δημιουργία παρατηρητών. Πιθανόν ακόμη, αυτό που εμείς εννοούμε ως Σύμπαν να είναι απλώς μία μικρή γωνιά ενός πολύ μεγαλύτερου Όλου. Μακριά από αυτήν τη γωνιά κυριαρχούν άλλοι φυσικοί νόμοι και δεν υπάρχει ούτε στο ελάχιστο η πιθανότητα κάποιας μορφής ζωής.
- 16 Εδώ όμως έχει τη θέση της μία τολμηρή παρατήρηση. Αν δεχθεί κανείς την ανθρωπική αρχή, το Σύμπαν φαίνεται εξαιρετικά σπάταλο. Γιατί, απειροελάχιστη μόνο από την ύλη ή τις

διαδικασίες του χρησιμοποιούνται για τον τελικό σκοπό. Θ' αρκούσε, προς τούτο, ένας κατάλληλος πλανήτης και ένα κατάλληλο αστέρι – ή έστω, ένας γαλαξίας. Τα δισεκατομμύρια των γαλαξιών και η ποικιλία των αστρικών σωμάτων φαίνονται αδιάφοροι ή και εχθρικοί στη δημιουργία ζωής. Εκτός εάν το σχέδιο υπήρξε πολύ πιο φιλόδοξο: Και υπάρχουν, συνεπώς, δισεκατομμύρια πλανήτες που φιλοξενούν “ζωή”· και αυτή πάλι η ζωή εμφανίζεται σε μεγάλη ποικιλία μορφών, που κάποιες δεν θα έχουν τις δικές μας αδυναμίες ή περιορισμούς στη νόηση. Κατά τη γνώμη του συγγραφέα του παρόντος βιβλίου, η αποδοχή της ανθρωπικής αρχής συνεπάγεται ένα Σύμπαν διάσπαρτο από νοήμονα όντα.

- 17 Στα περί το ανθρωπικό αξίωμα, ο αναγνώστης θα διακρίνει στοιχεία μεταφυσικά, ή και ενδόμυχες ανθρώπινες επιθυμίες. Αν όμως αυτό αποτελεί μία βάσιμη αιτία κριτικής, το ανθρωπικό αξίωμα έχει, πέραν από το αναμφισβήτητο επιστημονικό του ενδιαφέρον, μία ηθική διακαίωση. Ανασύρει και πάλι τον άνθρωπο από την ασημαντότητα και τον τοποθετεί σε θέση περίοπτη. Ακριβώς όπως κάθε μεγάλη μορφή τέχνης, το ανθρωπικό αξίωμα ανυψώνει, χωρίς να ωραιοποιεί ή να διεκδικεί την αποκλειστικότητα.

(Γ. Γραμματικάκης, Η κόμη της Βερενίκης)

1. Το κείμενο που διαβάσατε είναι επιστημονικό – γίνεται όμως προσπάθεια από το συγγραφέα να γραφεί με εκλαϊκευμένο τρόπο, ώστε να γίνεται κατανοητό και από αναγνώστες που δεν είναι ειδικοί στο θέμα. Να διατυπώσετε με δικά σας λόγια την ανθρωπική αρχή, λαμβάνοντας υπόψη τις παραγράφους 3, 4 και 10.
2. Ο συγγραφέας εκθέτει διάφορες επιστημονικές παρατηρήσεις ως δεδομένα που συνηγορούν υπέρ της ανθρωπικής αρχής. Να τις επισημάνετε και να παρατηρήσετε πώς τεκμηριώνει τη θέση του με τα δεδομένα αυτά.
3. Ποια είναι τα αδύνατα σημεία της θεωρίας και ποια τα πλεονεκτήματά της; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές στο ίδιο το κείμενο (βλ. κυρίως τις παραγρ. 16, 17).
4. Για να καταλήξουν οι επιστήμονες σε συμπεράσματα, είναι υποχρεωμένοι να θέτουν διαρκώς ερωτήματα στα οποία καλούνται να δώσουν απαντήσεις. Ποια ερωτήματα εντοπίζετε στο συγκεκριμένο κείμενο και με ποιο τρόπο ο συγγραφέας επιχειρεί να απαντήσει στο “ριζικότερο” από αυτά;
5. Ποια είναι τελικά η άποψη του συγγραφέα για την ανθρωπική αρχή; Τη δέχεται ανεπιφύλακτα; Την απορρίπτει; Την αποδέχεται παρά τις επιφυλάξεις του για τα μειονεκτήματα που παρουσιάζει; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με παραπομπές σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου.

6. Προσέξτε με ποιους τρόπους επιτυγχάνεται η συνοχή μεταξύ των παραγράφων 1-8 (π.χ. με τις μεταβατικές λέξεις και φράσεις του κειμένου).
7. Το κείμενο αυτό περιέχει ένα ειδικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν οι φυσικές επιστήμες. Να το καταγράψετε και να σχηματίσετε με ορισμένες από αυτές τις λέξεις δικές σας προτάσεις.
8. Ενδόμυχες επιθυμίες, περίοπτη θέση, νοήμονα όντα, ριζικότερο ερώτημα, ακατανόητο γεγονός, ωραιοποιεί, εξουδετερώνουν, ασημαντότητα, αποδοχή: να βρείτε άλλες λέξεις και φράσεις ισοδύναμες.
9. Νοητικές ακροβασίες, μακραιώνη εξέλιξη, εσωτερική αλληλουχία, αρχέγονη, ερήμην, μικρόκοσμος: να σχηματίσετε με τις λέξεις αυτές δικές σας προτάσεις.

Να επισημάνετε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του επιστημονικού λόγου στο παρακάτω κείμενο, καθώς και τα βασικά σημεία της συλλογιστικής πορείας του συγγραφέα.

Οι ορίζοντές μας διευρύνονται

Αν το σκεφτούμε λίγο προσεκτικότερα, διαπιστώνουμε ότι δεν κάνει και μεγάλη διαφορά αν το σύμπαν είναι πεπερασμένο (σαν το μπαλόνι) ή άπειρο (σαν το σεντόνι). Έτσι κι αλλιώς, εφόσον η ταχύτητα του φωτός και η ηλικία του σύμπαντος είναι πεπερασμένες, μέχρι σήμερα έχουμε προλάβει να ανταλλάξουμε φωτεινά σήματα και κάθε είδους πληροφορία μ' εκείνους τους γαλαξίες που εκτείνονται γύρω μας σε ακτίνα μέχρι ct , όπου t είναι η ηλικία του σύμπαντος και c η ταχύτητα φωτός. Η επιφάνεια της σφαίρας με κέντρο κάποιο γαλαξία και ακτίνα ct λέγεται ο ορίζοντας του γαλαξία. Η ορολογία είναι πολύ πετυχημένη: μέχρι τον ορίζοντα μπορούμε να δούμε και να ξέρουμε τι συμβαίνει, αν φυσικά διαθέτουμε τέλεια τεχνολογία. Το μέρος του σύμπαντος μέσα στον ορίζοντα του Γαλαξία αποτελεί την αιτιακή περιοχή (causal region) του Γαλαξία μας, το κομμάτι δηλαδή του σύμπαντος που (μέχρι σήμερα) μπορούμε να ξέρουμε τι συμβαίνει, μας επηρεάζει και το επηρεάζουμε. Ουσιαστικά λοιπόν για μας, μόνον αυτό το κομμάτι του σύμπαντος υπάρχει. Κι όταν ακόμη το σύμπαν είναι άπειρο, πολλές φορές αναφερόμαστε στην ακτίνα του, εννοώντας την ακτίνα της αιτιακής μας περιοχής σήμερα.

Με το πέρασμα του χρόνου ο ορίζοντάς μας μεγαλώνει, επεκτεινόμενος με την ταχύτητα του φωτός. Συγχρόνως φυσικά, και οι γαλαξίες απομακρύνονται, αλλά αυτοί φεύγουν με ταχύτητα μικρότερη από το φως. Το συνδυασμένο αποτέλεσμα είναι, όσος χρόνος περνά, το σύμπαν να γίνεται όλο και πιο μεγάλο, όλο και πιο ενδιαφέρον, με την έννοια ότι όλο και καινούργιοι γαλαξίες μπαίνουν μέσα στην αιτιακή μας περιοχή. Συνεπώς, με το πέρασμα του χρόνου, έχουμε πλέον τη δυνατότητα να συναναστρεφόμεστε μ' ένα όλο και μεγαλύτερο κομμάτι του κόσμου. Ανεξάρτητα λοιπόν του αν το σύμπαν είναι πεπερασμένο ή άπειρο, για μας ουσιαστικά υπάρχει και θα υπάρχει πάντα μόνο ένα πεπερασμένο κομμάτι.

(Β. Ξανθόπουλος, Περί αστέρων και συμπάντων, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1985, σ. 62)

Θέματα για συζήτηση και έκφραση-έκθεση σχετικά με την επιστήμη και το ρόλο της στην κοινωνία

Ποιο είναι το πρόβλημα που απασχολεί σήμερα ορισμένους επιστήμονες; Γιατί ακόμα και οι ειδικοί δεν μπορούν να παρακολουθήσουν την εξέλιξη των επιστημονικών θεωριών; Ποια σημασία θα είχε για τον άνθρωπο η ανακάλυψη μιας ενιαίας θεωρίας που θα ερμήνευε τους νόμους του Σύμπαντος; Απαντήστε αφού διαβάσετε το παρακάτω σχετικό κείμενο.

Τι θα σήμαινε το να ανακαλύψουμε κάποτε την τελική θεωρία του Σύμπαντος; Όπως εξηγήσαμε στο κεφάλαιο 1, δεν θα μπορούσαμε ποτέ να είμαστε απόλυτα βέβαιοι ότι ανακαλύψαμε πραγματικά τη σωστή θεωρία, αφού οι θεωρίες δεν είναι δυνατό να αποδειχτούν. Αλλά αν η θεωρία αυτή είναι μαθηματικά συνεπής και οι προβλέψεις της συμφωνούν πάντα με τις παρατηρήσεις, θα μπορούσαμε να πιστεύουμε ότι λογικά είναι πραγματικά η σωστή θεωρία. Μία τέτοια ανακάλυψη θα ήταν το ένδοξο τέλος ενός μακράιωνου κεφαλαίου στην ιστορία της ανθρώπινης προσπάθειας να κατανοήσει τον Κόσμο. Αλλά θα επέφερε επίσης και μία άλλη επαναστατική αλλαγή: ο κάθε μη ειδικός θα μπορούσε να καταλάβει τους νόμους που κυβερνούν το Σύμπαν. Στην εποχή του Νεύτωνα ένας μορφωμένος άνθρωπος μπορούσε να έχει αντίληψη ολόκληρης της ανθρώπινης γνώσης, τουλάχιστον στις γενικές γραμμές της. Αλλά στη συνέχεια η πολύ μεγάλη ανάπτυξη της επιστήμης τού στέρησε αυτή τη δυνατότητα. Οι θεωρίες άλλαζαν συνεχώς για να μπορούν να ανταποκρίνονται στα καινούργια δεδομένα των παρατηρήσεων, και γι' αυτό ουδέποτε παρουσιάζονταν σε κατάλληλα περιληπτική και απλουστευμένη μορφή, ώστε να μπορούν να τις κατανοήσουν και οι μη ειδικοί. Σήμερα ακόμα και οι ειδικοί δεν μπορούν να κατανοήσουν παρά ένα μικρό μόνο μέρος του συνόλου των επιστημονικών θεωριών. Ο ρυθμός προόδου είναι τόσο γρήγορος, ώστε όσα μαθαίνει κανείς στο σχολείο ή στο πανεπιστήμιο είναι σχεδόν πάντα ξεπερασμένα. Μόνο λίγοι άνθρωποι μπορούν να διατηρήσουν την επαφή τους με τις πιο πρόσφατες προόδους της επιστημονικής γνώσης, και για να το κατορθώσουν πρέπει να αφιερώσουν ολόκληρο το χρόνο τους και να ειδικευτούν σε μία μικρή περιοχή της επιστήμης τους. Οι υπόλοιποι δεν αντιλαμβάνονται το μέγεθος της προόδου που συντελείται και του ενθουσιασμού που προκαλεί. Αν όμως ανακαλυφθεί μία τελική θεωρία του Σύμπαντος, η κατάσταση αυτή θα αλλάξει. Αν πιστέψουμε τον Eddington, πριν από εβδομήντα χρόνια μόνο δύο άνθρωποι καταλάβαιναν τη γενική θεωρία της σχετικότητας. Σήμερα την καταλαβαίνουν δεκάδες χιλιάδες απόφοιτοι πανεπιστημίων και πολλά εκατομμύρια άλλων ανθρώπων έχουν τουλάχιστον μία γενική ιδέα γι' αυτήν. Έτσι, λοιπόν, αν κάποτε ανακαλυφθεί μία πλήρης ενιαία θεωρία δεν θα είναι παρά μόνο θέμα χρόνου να παρουσιαστεί με περιληπτική και απλουστευμένη μορφή και να διδαχτεί στα σχολεία, τουλάχιστον στις γενικές γραμμές της. Όλοι τότε θα μπορούμε να καταλάβουμε τους νόμους που κυβερνούν το Σύμπαν και καθορίζουν την ίδια μας την ύπαρξη.

(Stephen W. Hawking, Το χρονικό του χρόνου, εκδ. Κάτοπτρο, 1988, σελ. 247-248)

Σημείωση σχετικά με τα θέματα για συζήτηση και έκφραση-έκθεση του βιβλίου:

Τα θέματα προσφέρονται για προφορική ή και για γραπτή έκφραση, και οι προτεινόμενες ερωτήσεις αποτελούν δείκτες, με τη βοήθεια των οποίων μπορούν να οργανωθούν ποικίλες περιστάσεις επικοινωνίας. Για την προφορική έκφραση οι μαθητές μπορούν να πάρουν μέρος σε ελεύθερη συζήτηση στρογγυλής τραπέζης ή να οργανώσουν ημερίδα με θέμα ανάλογο με εκείνο του θεματικού κύκλου κ.ο.κ.

Για τη γραπτή έκφραση ο καθηγητής και οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν το επικοινωνιακό πλαίσιο ανάλογα με το θεματικό κύκλο και με το σκοπό τον οποίο επιδιώκουν. Έτσι οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα, χρησιμοποιώντας το κατάλληλο επίπεδο ύψους κάθε φορά, να ασκηθούν σε διάφορα είδη λόγου (ημερολόγιο, επιστολή σε φιλικό ή επίσημο πρόσωπο, κριτική αξιολόγηση ενός πολιτικού λόγου/ενός επιστημονικού κειμένου/ενός άρθρου στον τύπο, γραπτή απάντηση στο ερωτηματολόγιο μιας έρευνας, γραπτή εισήγηση σε μια συνάντηση/ένα συνέδριο/μια ημερίδα κτλ., κείμενο για μια ανοιχτή συζήτηση στο Διαδίκτυο, κ.ο.κ.).

Υπάρχει η άποψη ότι οι ηθικές, αξιολογικές κρίσεις, οι πολιτιστικές παραδόσεις και οι πολιτικές τοποθετήσεις δεν επηρεάζουν με κανένα τρόπο και πολύ περισσότερο δεν καθορίζουν την επιστημονική γνώση. Δεν υπάρχει “καλό” και “κακό” στην επιστημονική γνώση. Ο Γαλιλαίος εκφράζει αρκετά καθαρά την παραπάνω άποψη.

“Εάν το θέμα που εξετάζουμε ήταν κάποιο θέμα της επιστήμης του δικαίου ή κάποιας άλλης από τις λεγόμενες επιστήμες του ανθρώπου, όπου δεν υπάρχει αλήθεια ή ψεύδος, θα έπρεπε να βασισταύμε στην οξύνοια, στην ευθυκρισία, και το ταλέντο των συγγραφέων και να ελπίζουμε ότι αυτός που έχει σε υψηλότερο βαθμό τις παραπάνω ικανότητες θα προσδώσει στους συλλογισμούς του και τη μεγαλύτερη αληθοφάνεια. Τα συμπεράσματα όμως των φυσικών επιστημών είναι αληθή και αναπόφευκτα και η κρίση του ανθρώπου δεν έχει να κάνει τίποτε με αυτά”.

(G. Galileo, Dialogue on the Great World System
επιμ. G. De Santillana, University of Chicago Press, 1953,

όπως αναφέρεται στο J. Lipscombe

και B. Williams, Are Science and Technology Neutral? Butterworths, 1979, σ. 6)

Η αντίθετη άποψη υποστηρίζει ότι, επειδή ο κρατικός –ή άλλος– σχεδιασμός της επιστημονικής έρευνας δε διαμορφώνεται με μοναδικό κριτήριο την ανακάλυψη της αλήθειας για τον κόσμο, αλλά επηρεάζεται από κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες, όπως άλλωστε και η εκπαίδευση του επιστήμονα, η ιδέα της ουδε-

τερότητας της επιστήμης είναι μάλλον έκφραση ενός ιδανικού και όχι της πραγματικότητας. Κοινωνικοί, πολιτικοί, οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες επηρεάζουν την επιστήμη, όπως και κάθε άλλο κοινωνικό θεσμό.

Να συζητήσετε τις προηγούμενες απόψεις. Στη συνέχεια να διαβάσετε το παρακάτω θέμα, καθώς και τα συνοδευτικά του κείμενα, και να διατυπώσετε τις απόψεις σας σχετικά με την κοινωνική ευθύνη ή την ουδετερότητα της επιστήμης.

Μερικοί επιστήμονες, κυρίως μετά τη Χιροσίμα και τη δίκη της Νυρεμβέργης, αναγνώρισαν ότι σε μία τεχνολογική κοινωνία η επιστήμη δεν είναι και ούτε μπορεί να είναι πολιτικά ουδέτερη. Άλλοι, όμως, συνεχίζουν να υποστηρίζουν ότι η επιστήμη θά 'πρεπε να είναι μία ασταμάτητη αναζήτηση της αλήθειας, αναζήτηση που δεν είναι δυνατό να υποβληθεί σε πολιτική ή ηθική κριτική. Ο Ρόμπερτ Οππενχάιμερ, ο άνθρωπος που ευθύνεται για το σχέδιο Λος Άλαμος της κατασκευής και της δοκιμής της πρώτης ατομικής βόμβας, δήλωσε το 1967:

“Η δουλειά μας άλλαξε τις ανθρώπινες συνθήκες ζωής. Η χρησιμοποίηση που της έγινε είναι υπόθεση των κυβερνήσεων και όχι των επιστημόνων”.

((Αυτο)κριτική της επιστήμης, εκδ. Βέργος, 1973)

Να συζητήσετε τις προηγούμενες απόψεις. Είναι δυνατό ακόμη και σήμερα η επιστήμη να εμμένει στο σύνθημα “η αλήθεια για την αλήθεια” και να διακηρύσσει την πολιτική της ουδετερότητα ή μήπως είναι καιρός να κάνει την (αυτο)κριτική της και να αντιμετωπίσει την κοινωνική της ευθύνη; Διαβάστε και τα παρακάτω σχετικά κείμενα και αξιολογήστε τα επιχειρήματά τους.

- “Οι επιστήμονες δεν μπορούν να μείνουν βουβοί μπροστά στη χρησιμοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας για την υποδούλωση των λαών της Ινδοκίνας που δε ζητούν παρά να είναι αφέντες του τόπου τους. Η ανάπτυξη αυτών των νέων τεχνολογικών μεθόδων έγινε χάρη στη συνεισφορά ορισμένων επιστημόνων. Αυτές οι πράξεις έχουν αποδοκιμαστεί από την επιστημονική κοινότητα, που συνειδητοποιεί όλο και περισσότερο τις ευθύνες της”.

(Απόσπασμα από έκκληση που έστειλαν εξέχοντες Γάλλοι πανεπιστημιακοί σε διεθνείς οργανισμούς, ΟΗΕ, ΟΥΝΕΣΚΟ κτλ.)

- “Αν θέλουμε να παρεμποδίσουμε την τροφοδοσία με ρύζι των Βιετκόγκ, τι διαφορά υπάρχει ανάμεσα στην καταστροφή της συγκομιδής με βλαστησιοκτόνα και στην αποστολή στρατευμάτων, για να εμποδίσουν τον εχθρό να τροφοδοτηθεί; Το τελικό αποτέλεσμα είναι το ίδιο: απλώς η πρώτη μέθοδος απαιτεί πολύ λιγότερους άνδρες”.

(δήλωση στους New York Times, στις 21 Σεπτ. 1966, ενός εκπροσώπου του Πενταγώνου με την οποία επιχειρεί να καθησυχάσει τις διαμαρτυρίες, που είχε ξεσηκώσει η μαζική χρησιμοποίηση βλαστησιοκτόνων ουσιών στο Βιετνάμ).

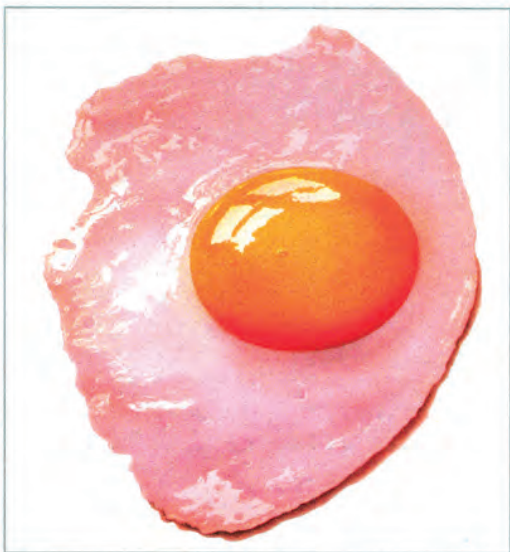
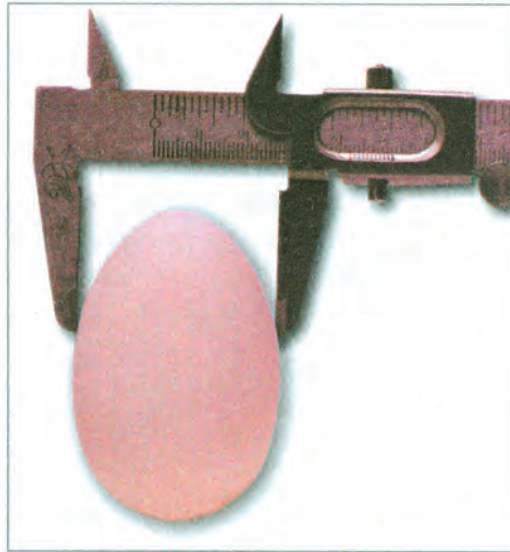
- “Δεν αισθάνομαι ένοχος... Δεν μπορούσε να ξέρει κανείς τι θα συνέβαινε. Δεν ήταν δουλειά μου. Αυτό ήταν δουλειά άλλων. Εγώ αντιμετώπιζα ένα επείγον πρόβλημα... Για μένα είναι άλλο πράγμα η κατασκευή πυρομαχικών και άλλο η χρήση τους. Δεν μπορεί να κατηγορήσει κανείς το όπλο που έριξε το βλήμα για τη δολοφονία του προέδρου... Δεν είναι δική μου δουλειά ν' ασχολούμαι με πολιτικά ή ηθικά ερωτήματα. Επειδή έπαιξα κάποιο ρόλο στην τεχνολογική ανάπτυξη της ναπάλμ, δε σημαίνει ότι είμαι και περισσότερο κατάλληλος να σχολιάσω τις ηθικές πλευρές του ζητήματος”.

(δήλωση του L.F. Fleser, διευθυντή ομάδας επιστημόνων του Harvard για την κατασκευή των βομβών Ναπάλμ κατά το Β' παγκόσμιο πόλεμο, New York Times, 27 Δεκεμβρίου 1967, σ. 8· όπως αναφέρεται στο J. Lipscombe και B. Williams, ό.π., σ. 51).

- “Υπόσχομαι να αγωνίζομαι, για να μπορώ να διαθέτω τις επαγγελματικές μου γνώσεις και δεξιότητες μόνο σε προγράμματα που, μετά από προσεκτική μελέτη, πιστεύω ότι ο στόχος τους είναι να συμβάλουν στη συνύπαρξη όλων των ανθρώπων με ειρήνη, παροχή των αναγκαίων για τη ζωή αγαθών (καλή τροφή, αέρα, νερό, ένδυση και στέγη, πρόσβαση στη φυσική και τεχνητή ομορφιά), μόρφωση και ευκαιρίες που επιτρέπουν κάθε άτομο να επιτυγχάνει τους στόχους του και να αναπτύσσει τις δημιουργικές ικανότητες των χεριών και του μυαλού του.

Υπόσχομαι να αγωνίζομαι με την εργασία μου να μειώνω τον κίνδυνο, το θόρυβο, την παραβίαση της ατομικής ελευθερίας, της μόλυνσης της γης, του αέρα ή του νερού, την καταστροφή της φυσικής ομορφιάς, του ορυκτού πλούτου, της χλωρίδας και της πανίδας”.

(Ο όρκος αυτός, ανάλογος με τον όρκο του Ιπποκράτη για τους γιατρούς, συντάχτηκε από την καθηγήτρια του κολεγίου Queen Mary του Λονδίνου Meredith Thring και αφορά τους επιστήμονες, μηχανικούς και τεχνικούς, New Scientist, 7 Ιανουαρίου 1971, όπως αναφέρεται στο B. Dixon, What is science for?, Pelican Books, 1976, σ. 253).

Να συζητήσετε τις παρακάτω απόψεις και έπειτα να εκθέσετε γραπτά τις δικές σας για το ίδιο θέμα.

“Φαίνεται ότι όσο περισσότερο υποτάσσουμε τη φύση με την οργάνωση της εργασίας και τις μεγάλες ανακαλύψεις και εφευρέσεις, τόσο η ύπαρξή μας γίνεται πιο αβέβαιη. Έχουμε την εντύπωση ότι, αντί να κυριαρχούμε πάνω στα πράγματα, βρισκόμαστε κάτω από την κυριαρχία τους. Και αυτό συμβαίνει γιατί μερικοί άνθρωποι χρησιμοποιώντας τα αντικείμενα, κυριαρχούν πάνω στους άλλους ανθρώπους. Δεν θ’ απελευθερωθούμε από τις φυσικές δυνάμεις, αν πριν δεν απελευθερωθούμε από τη βία των ανθρώπων. Αν θέλουμε να επωφεληθούμε, σαν ανθρώπινο είδος, από τη γνώση της φύσης πρέπει να προσθέσουμε σ’ αυτή τη γνώση και τη γνώση της ανθρώπινης κοινωνίας”.

(Μπέρτολτ Μπρεχτ, Η αγορά του χαλκού, 1939-40)

